

l'Aulet

LA REVISTA DEL MONTNÈGRE I DEL CORREDOR

l'Aulet

LA REVISTA DEL MONTNÈGRE I DEL CORREDOR

La funció dels boscos a les capçaleres
de les conques fluvials

El gorg del Perxistor i els aiguamolls
de les Llobateres

La roureda de Tordera

www.montnegrecorredor.org

Número: 20 • Preu: 5,40€ • Maig 2021

1. Editorial
2. El cas de l'eruga peluda del suro (*Lymantria dispar*) al Montnegre Corredor, 2019
Martí Rosell Ibarz
8. La funció dels boscos a les capçaleres de les conques fluvials: el passat, el present i el futur
Jordi Pagès Puig
14. Seguiment de la *Vespa velutina nigrithorax*
Antoni Armengol i Coll
22. La roureda de Tordera, un bosc excepcional?
Josep M. Panareda
30. Pius de Valls i de Feliu (1865-1939), un gran propietari del Montnegre diputat carlí a la Mancomunitat de Catalunya
Josep M. Abril
36. El Montnegre a *El meu llibre de Sant Celoni* de Josep M. Alfaras
Joan Portals
44. El gorg del Perxistor i els aiguamolls de les Llobateres
Oscar Farrerons Vidal
49. La Taula de les Bruixes i la Pedra de les Olles
Dani Rangil
49. VIATJA EN EL TEMPS! Museu de la pagesia de fogars de la selva
Mireia Moriche

Portada:

Interior de la Roureda de Tordera

l'Aulet

LA REVISTA DEL MONTNEGRE I DEL CORREDOR

© del text els autors corresponents.

© de les imatges els autors corresponents, en cas contrari s'indica la font.

Director: Josep Maria Panareda

Consell de redacció: Xavier Alfaras, Josep Maria Panareda, Carles Puche, Daniel Rangil, Joan Manel Riera, Josep Maria Saurí, Josep Maria Tusell

Disseny: Jaume Turón

Correcció lingüística: Núria Rossell

Impressió: iGrafic

ISSN: 2013-147X

Dipòsit legal:

ASSOCIACIÓ DE PROPIETARIS FORESTALS
DEL MONTNEGRE I EL CORREDOR

Editat per:

Associació de Propietaris
del Montnegre i Corredor
Carrer Major 189, Sant Celoni

Vocal delegat:

Xavier Alfaras

PELA I VENDA CONJUNTA DE SURO ESTIU 2021

Des de l'Associació, ens trobem en aquests moments preparant l'organització de la campanya de venda conjunta de suro d'enguany (2021), pel que tots aquells que hi estiguen interessats, des de l'Associació us podem oferir la Gestió Integral de totes les feines de pela. Aquestes consisteixen, des de la gestió en la tramitació dels permisos i la realització de tots els treballs de pela, fins el desembosc, transport i comercialització del producte obtingut.

Pel que fa a la comercialització, aquesta es realitza a través de Quality Suber, empresa de la qual l'Associació és sòcia fundadora i que es va crear l'any 2013 per millorar la comercialització del suro català i garantir uns preus de mercat els més òptims possibles, amb transparència i rigor. Els preus d'aquest any encara no estan tancats, però no es preveuen canvis importants respecte als preus de l'any passat (possiblement hi haurà un petit increment en el suro de millor qualitat i una petita davallada del preu del suro de pitjor qualitat).

Si voleu més informació, podeu visitar la nostra pàgina web <https://montnegrecorredor.org/venda-conjunta-suro-2021> o també la pàgina web de Quality Suber <https://www.qualitysuber.com/> que explica al detall tot aquest projecte sobre comercialització del suro.

Us animem a que contacteu amb nosaltres per tal de fer la previsió per aquesta propera campanya (2021), mitjançant l'adreça electrònica marcfb@montnegrecorredor.org o al telèfon 693 59 70 60.

ELS CAMINS, ALTRA VEGADA

En anteriors ocasions ja hem posat en evidència que un dels problemes pendants que té el medi natural en el nostre país és el de la regulació del nombre de visitants, que any rere any s'incrementa sense que s'estableixin mesures eficaces per a ordenar-ne el flux de forma sostenible i proporcionada. Però si aquesta realitat ja era motiu de preocupació des de fa temps per a les institucions i persones vinculades al medi, la situació de pandèmia, que ha provocat una veritable allau de visitants, ha posat sobre la taula la urgència indeclinable d'aquestes mesures. Els mitjans de comunicació ens han mostrat les acumulacions de vehicles al Montseny i a altres indrets de Catalunya, en proporcions molt superiors a les que poden absorbir sense que siguin malmesos els seus valors naturals, de manera tan evident que arreu del país s'han aixecat veus demanant una intervenció eficaç de les administracions. En paral·lel, els habitants del món rural també han fet sentir el seu malestar posant en relleu una vegada més el perjudici que representa una freqüentació desordenada per a les activitats agràries, silvícoles i ramaderes. Aquestes veus són particularment significatives, atenent que venen de les mateixes economies pageses on el turisme ha assolit un pes econòmic considerable.

El Montnegre i el Corredor no és aliè a aquesta tendència, i són contínues les queixes dels propietaris i dels habitants dels masos. La presència de motocicletes, quads i buguis en qualsevol indret de les finques, utilitzant i

malmetent camins de desembosc o dreceres de peu, la invasió de vehicles 4X4, molts cops accedint en grup a espais agrícoles o aparcant en camps i prats, les rutes nocturnes motoritzades o no, i les actuacions vandàliques als elements de senyalització, a les tanques o als elements agrícoles, han acabat essent un lloc comú en massa indrets de la muntanya.

Cada cop el consens és més ampli: habitants, propietaris, entitats excursionistes i naturalistes i visitants familiars concorden en la necessitat de limitar l'accés rodat a una xarxa clara que condueixi a espais dotats d'aparcaments suficients, i que es reservi per als visitants a peu –o per a vehicles autoritzats– la resta de camins.

Cal que, definitivament, aquesta qüestió passi a ocupar un dels primers llocs a l'agenda dels gestors del Montnegre i el Corredor, i que sense més demores es posi en marxa una acció concertada per a definir, de manera consensuada amb tots els actors del territori, aquesta xarxa i la normativa d'accés, i que tot seguit es prenguin les mesures que se'n derivin: senyalització, pautes educatives i vigilància, i, arribat el cas, denúncia i sanció.

El cas de l'eruga peluda del suro (*Lymantria dispar*) al Montnegre Corredor, 2019

Martí Rosell Ibarz, enginyer de Forests i gerent de l'Associació de Propietaris del Montnegre i el Corredor

Alzinar i sotabosc completament defoliat durant l'estiu 2020, en zones aclarides al Corredor (Tres Turons/Turó de Montalt).
Foto d'Antoni Torrell, Forestal Catalana SA

Aquest article vol copsar l'estat en què es troba la població de l'eruga peluda del suro (*Lymantria dispar*) al Montnegre i els possibles efectes que està generant després de les afectacions observades els estius de 2018, 2019 i 2020.

En el número anterior de la revista *Aulet*, trobareu un article en què es parlava de la situació després de l'estiu de 2019. Tal com es conclouia en aquest darrer article, el que crèiem important l'any passat era poder avançar en dos grans fronts: millorar el coneixement per a poder atenuar els efectes negatius i millorar el coneixement sobre el funcionament de l'espècie de l'eruga. D'aquesta manera, i seguint el fil del darrer article, farem una revisió de l'estat en què es troba el desenvolupament dels punts en què es considerava necessaris poder avançar.

Val a dir que, desgraciadament, no podem destacar grans avenços en la millora del coneixement i que en aquest darrer any només podem comptar amb l'aportació de l'actualització del seguiment de les defoliacions a partir de l'anàlisi de les imatges satèl·lit realitzada per la Diputació de Barcelona, un estudi dut a terme pel Museu de Ciències Naturals de Granollers i el seguiment efectuat tant per part del Parc del Montnegre com des de l'Associació de Propietaris del Montnegre i el Corredor sobre la presència de postes.

A continuació, analitzarem com han evolucionat els punts que en el darrer article es comentaven com a necessaris.

1. Conèixer millor el cicle de l'espècie a la nostra zona, a partir de les observacions

Gràcies a l'anàlisi de les imatges satèl·lit podem saber el patró de defoliació territorial. Al llarg de l'estiu de 2019, segons l'estudi de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC) i la Diputació de Barcelona (DiBa) (Tardà, 2019 i 2020), la superfície afectada va ser de 1.472,90 ha, mentre que en el 2020 la superfície afectada va ser de 3.808,60 ha. Continuem desconeixent com s'està comportant la població de *Lymantria* al llarg de l'any. Malgrat l'experiència dels tècnics del DARP que en fan el seguiment ha augmentat, no es té cap estudi concret que determini els patrons d'eclosió de les postes, ni la velocitat de desenvolupament de les diferents fases de l'eruga, així com si hi ha diferències territorials.

Tot i això, és possible que les dades de què es disposa del seguiment dels tractaments puguin aportar informació al respecte, però de moment no està disponible, ni se sap si serà prou acurada.

Considerem que s'ha perdut una nova oportunitat per tal de millorar el coneixement del cicle d'aquesta espècie al nostre territori, com també de poder creuar diferents fets que s'estan donant contemporàniament, com ha estat el fet que moltes erugues no acabessin el procés de crisalidació, a causa d'altres condicionants com podrien ser la meteorologia o la presència de fongs i parasitoides.

2. Millorar la capacitat de valoració del punt de la corba de desenvolupament poblacional en què es troba

Igual com s'ha destacat en el punt anterior, ens tornem

a trobar amb el fet que, com que no s'han realitzat seguiments sistemàtics sobre l'evolució de la població, serà difícil poder establir una corba de creixement de la població en l'episodi actual. Per tal de poder establir la corba de població només es disposarà del seguiment de la defoliació, però s'ha de tenir en compte que si bé hi ha una relació molt directa entre les dues dinàmiques. Si s'observa només la defoliació, es perden molts matisos respecte a la dinàmica de la població, ja que per una banda està essent difícil poder afinar en l'exactitud del nivell de defoliació, els mètodes utilitzats donen rangs molt grans i són poc exactes en nivells de defoliació mitjans i baixos. I per altra banda, no sembla que hi hagi prou experiència en tenir una correlació vàlida entre evolució de la població i percentatge de defoliació.

Vista aèria dels danys sobre coníferes, mort de pins insignes a la zona del Corredor l'any 2020. Foto d'Oleguer Plana.

Femelles adultes de *Lymantria dispar* efectuant les postes sota la protecció del punt de tall del coll del suro en una surera.
Foto d'Antoni Torrell, Forestal Catalana SA.

3. Preveure millor els danys i la dispersió

S'ha pogut observar com, en general, la capacitat de recuperació després de la defoliació és bona. No sabem, però, quines implicacions tenen sobre la vitalitat dels arbres. Ja amb els atacs que es van produir el 1983 al Montseny es va estudiar com els arbres completament defoliats, un cop recuperada la fulla, tenien patrons de distribució diferents de la superfície foliar al llarg de la capçada, i presentaven diferències estructurals dife-

rents, especialment eren més espinuloses i més tomentoses (Picolo i Terradas, 1989). Però no sabem quines conseqüències pot tenir això.

Un altre aspecte que de moment només sembla que és residual, però que no sabem si pot acabar essent important, és l'aparició de suros morts i la presència, comprovada inicialment per investigadors de la Universitat de Lleida, del fong *Phytophthora quercina*, causant de la mort sobtada de suros i alzines. Aquest és el principal problema associat

als atacs de *Lymantria* en altres zones, com és a Andalusia, més concretament al parc natural de Los Alcornocales. En aquesta zona s'ha establert una relació directa entre el debilitament dels arbres, per culpa de reiterades defoliacions per *Lymantria*, i la seva mort posterior deguda al fong.

És per això que creiem que és clau poder determinar un seguiment en aquest sentit, per tal de poder establir l'estat vital dels arbres afectats, en especial els suros, i la presència de la *Phytophthora quercina*.

4. Intentar determinar quines són les que provoquen els augmentos poblacionals

La literatura apunta a una causa relacionada amb aspectes meteorològics com a l'element inicial que determinaria els creixements poblacionals de *Lymantria*. Hi ha dues grans línies argumentades. Una és la que la relaciona amb les poblacions de micromamífers i l'altra la que les relaciona amb les variacions en la composició de les fulles. Totes dues estarien relacionades amb l'anyivolia característica dels suros i les alzines i tindria una relació directa amb aspectes meteorològics.

Des del punt de vista de la gestió forestal, seria clau poder conèixer els motius que ajuden al creixement de la població per poder determinar si es poden prendre mesures encaminades a evitar-los.

Semblaria, d'acord amb el que s'esmenta a l'estudi de Stefanescu (2020), que les poblacions de micromamífers van tenir una davallada important el 2016 i 2017, i que aquesta podria ser deguda a una manca d'agllans durant les tardors de 2015 i 2016, a causa de l'anyivolia. El mateix estudi apunta que la presència d'altres espècies diferents de l'alzina dificultarien el desenvolupament de les larves

5.-Determinar amb major exactitud les zones on fer tractaments en maximitzaria i n'optimitzaria l'eficiència

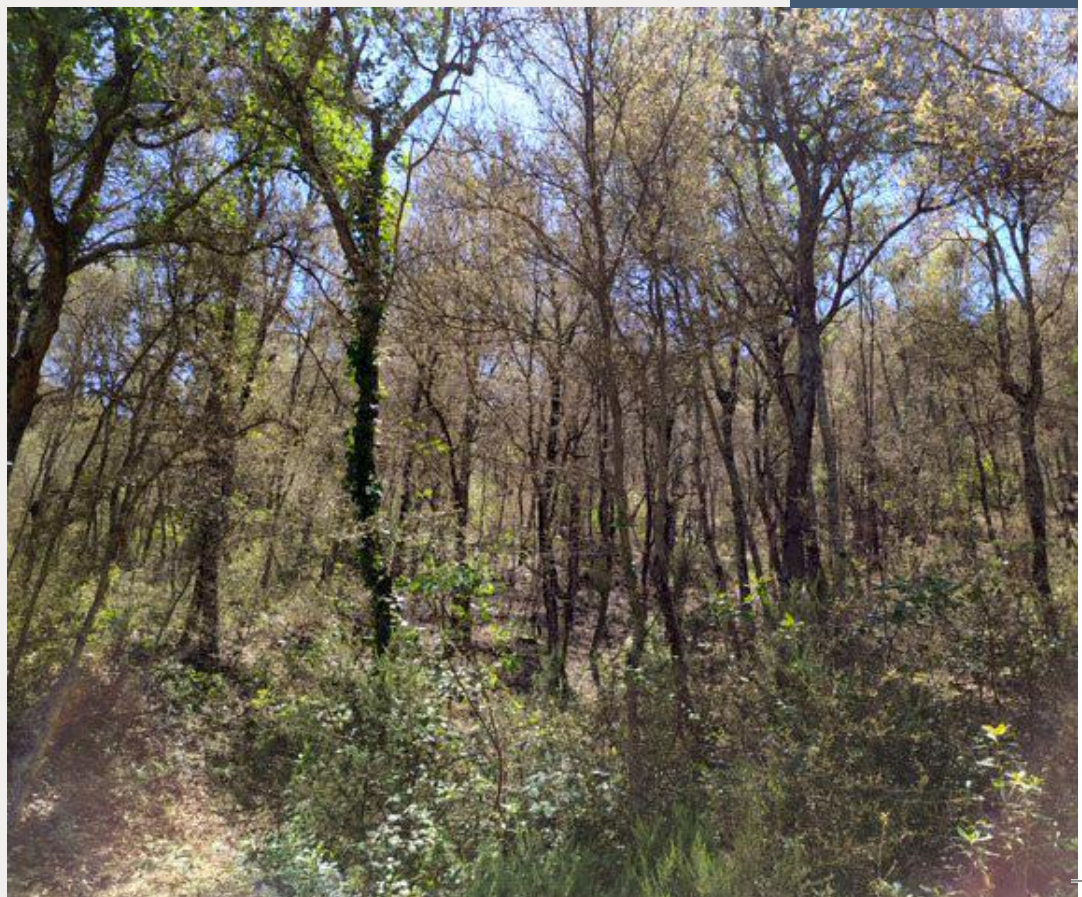
El maig de 2020 es van fer tractaments biològics aeris amb *Bacillus thuringensis* var. Kurstaki (Btk) encaminats a reduir la població de *Lymantria* a nivells més fàcilment controlables pels seus enemics naturals.

D'acord amb l'estudi de Stefanescu (2020) i les observacions que es van poder fer durant l'estiu, els efectes dels tractaments realitzats no han comportat una aturada de la defoliació. Tal com diu l'estudi, els tractaments no van tenir suficient incidència per aturar la defoliació, que va acabar essent total, també en zones tractades. Però aquest estudi no treu a la llum cap informació nova referent als efectes

dels tractaments sobre altres comunitats, tampoc no tenim informació sobre els efectes que ha tingut amb el patró de recuperació de la fulla, o en si hi ha diferències significatives en la posterior producció de fruits. És interessant l'aportació de dades del seguiment de micromamífers, fet en què s'hauria d'aprofundir per tal de trobar les possibles causes que porten a l'aparició de la plaga.

Un altre cop, però, veiem com no s'ha estudiat la població de *Lymantria* i només ens referim a la seva dinàmica a partir dels seus efectes, en aquest cas la defoliació. Continuem sense disposar de dades sobre l'efecte dels tractaments sobre la població de *Lymantria*, ni si aquests van tenir incidència en la gran quantitat d'erugues que no van acabar el cicle i no van descloure com a papallones.

Alzinar completament defoliat, en el pic de l'atac de l'estiu 2020, a les parts altes de la Vall d'Oizinelles. Foto d'Oriol Marès, Associació de Propietaris del Montnegre i el Corredor.

Detall d'una
branca de surera
completament
defoliada, en el pic
de l'atac de l'estiu
2020. Foto d'Oriol
Marès, Associació
de Propietaris del
Montnegre i el
Corredor

REFLEXIONS

De les observacions que hem fet sobre la presència de postes, tot fa esperar que l'estiu de 2021 les defoliacions no seran importants en la major part de les zones afectades els darrers anys, tot i que en alguna de les noves zones afectades aquest darrer estiu al Corredor sí que podria ser que pogués haver-hi defoliacions importants, ja que la presència de postes continua essent elevada.

Aquest fet és clau, ja que es trenca la reiteració de la defoliació sobre les mateixes zones i, per tant, deixarà de fer minvar la vitalitat de les alzines i suros reiteradament atacats.

La confirmada presència del fong *Phytophthora quercina* al Montnegre Corredor, que potser ja fa anys que hi és present, ens fa estar alerta. Se sap que té una interacció negativa amb els efectes de la *Lymantria* i que pot crear problemes de mortalitat sobre arbres reiteradament defoliats. En aquest sentit és una bona notícia la implicació de la Universitat de Lleida i del CREAM per tal d'aprofundir, per una banda, en determinar l'abast de la presència del fong al Montnegre i el Corredor i de l'altra, en poder millorar el coneixement

sobre la vitalitat de l'alzina i el suro afectats per la defoliació reiterada.

Tot plegat no ens fa estar gaire positius de com s'ha anat donant resposta a aquesta situació. S'ha obviat l'oportunitat de documentar i millorar el coneixement de la dinàmica de la població de *Lymantria* al nostre territori, per la qual cosa, un cop superat aquest episodi, no estarem molt més ben preparats de cara al proper.

Hi ha hagut moltes hores perdudes en discussions al voltant de la idoneïtat dels tractaments amb Btk, dels efectes perjudicials dels tractaments sobre el sistema o fins i tot dels efectes positius de la plaga sobre les masses arbrades. Però altra vegada no s'ha disposat de recursos per tal de fomentar objectivament les discussions que estan sobre la taula. Fins i tot s'ha utilitzat algun estudi per dir que els tractaments amb BTK no són efectius, quan és una metodologia àmpliament utilitzada en diferents parts del món, també al Mediterrani. No s'ha fet esforços per millorar el coneixement dels efectes no desitjats versus els efectes causats per la *Lymantria* sobre la resta d'espècies. Sense va-

lorar si les decisions respecte al tractament eren encertades, si s'haurien d'haver fet diversos vols, com es fa a les altres zones on es realitzen els tractaments, o si els efectes d'aquests sobre altres poblacions de lepidòpters no són assumibles pel seu impacte. La veritat és que la manca de recursos per tal de poder avançar significativament en el coneixement d'aquest fet, farà que les futures decisions i discussions en un sentit o en un altre continuïn mancades d'una base de coneixement sòlida, o almenys més sòlida que la de l'any anterior.

Així que continuem fent front a una situació de la qual desconeixem molts aspectes i, des de les diferents aproximacions al problema, en comptes d'aprofitar l'oportunitat per disminuir el nostre desconeixement, s'ha deixat que agafi un caire partidista, un camp de batalla on com sempre totes les parts hi sortiran perdent, i on finalment haurem perdut una nova oportunitat per tal d'avançar en el coneixement de com funcionen els nostres boscos i de com estan canviant enfront del canvi climàtic i els canvis socioeconòmics dels darrers anys.

REFERÈNCIES MÉS IMPORTANTS:

Leza, M.; Núñez, L.; Petro, A.; Alemany, A. (2009). "Estudio del impacto de los tratamientos contra la "lagarta peluda" *Lymantria dispar* (L.) (*Lepidoptera: Lymantridae*) sobre la fauna entomológica de los encinares de Menorca".

Manderino, R.; Crist, Th.O.; Haynes, K.J. (2014). "Lepidoptera-specific insecticide used to suppress gypsy moth outbreaks may benefit non-target forest Lepidoptera". *Agricultural and Forest Entomology*. 16. 359-368. 10.1111/afe.12066.

Stefanescu, C.; Soldevila, A.; Gutiérrez, C.; Torre, I.; Ubach, A.; Miralles, M. (2020). "Explosions demogràfiques de l'eruga peluda del suro, *Lymantria dispar* (Linnaeus, 1758), als boscos del Montnegre el 2019 i 2020: possibles causes, impactes i idoneïtat dels tractaments per combatre la plaga". *BICHN*, 84: 267-279.

Tardà, A. (ICGC), Corbera, J. (ICGC), Riera, R. (DiBa). "Estudi de l'àrea d'afectació de l'eruga peluda del suro al massís del Montnegre a partir d'imatges sentinel-2 (2020)", (en preparació).

Tardà, A. (ICGC), Riera, R. (DiBa). "Estudi de l'àrea d'afectació de l'eruga peluda del suro al massís del Montnegre a partir d'imatges sentinel-2 (2019)".

La funció dels boscos a les capçaleres de les conques fluvials: el passat, el present i el futur

Jordi Pagès Puig

El temporal Glòria, que va tenir lloc entre els dies 20 i 23 de gener de 2020, va descarregar fortes precipitacions, amb un total acumulat de 430 l/m² a Puig Sesolles, al Montseny.

Per proximitat, podem intuir que els boscos de la serralada Litoral Montnegre-Corredor també van registrar una pluviometria excepcional. Una quantitat global ingent d'aigua, que va drenar progressivament per l'extensa xarxa hidrològica forestal. Les fondalades poc habituades a la circulació d'aigua es van convertir en torrents; les rieres i rierols que amb prou feines porten aigua van prendre unes dimensions que probablement hauríem de retrocedir desenes d'anys per trobar un episodi similar.

Detall de la platja al costat del port d'Arenys de Mar, on s'ha acumulat gran part de vegetació que probablement les rieres del Maresme i la Tordera han arrossegat fins al mar. Composició aproximada de major a menor representació: canya, fusta d'arbres morts, fusta verda de salzes i pi, residus plàstics, fustes de jardins, vegetació de parcs i jardí.
Foto: J. Pagès, 2020.

De forma general, la cobertura vegetal dels boscos que constitueixen principalment part de la capçalera de les conques de la Tordera, de les rieres del sector Maresme i riu Mogent van resistir intactes l'episodi, res comparable amb els desperfectes registrats a parts baixes de les conques.

A través dels mitjans de comunicació, ens van retransmetre imatges en directe de la xarxa fluvial que a mesura que sortien de les zones forestals prenen major envergadura, fins al punt de desbordar-se sobre zones agrícoles, zones urbanes i zones industrials. Els danys per inundacions a les vies de transport i infraestructures associades foren elevats.

Quan les catàstrofes naturals extraordinàries ens afecten personalment, ens envaeix la sensació d'impotència, i

busquem culpables. L'opinió mediàtica de vegades fa una anàlisi superficial de les causes, per exemple mostra vegetació acumulada als pilars d'un pont, però no fa una reflexió prèvia de les funcions que aquesta ha realitzat a les capçaleres. Ha alentit l'escolament i consegüentment ha evitat mals majors. En la majoria dels casos, és probable que la vegetació no sigui el veritable o l'únic culpable dels desperfectes, sinó un factor més a sumar en situacions ja crítiques per naturalesa, crítiques de disseny o de la suma d'intervencions antròpiques locals.

Partim d'una herència de permissivitat en l'ocupació fluvial, com és el cas d'infraestructures que avui dia no es permetrien o bé es dissenyarien obligatòriament d'altra forma, o d'ocupacions

d'activitats que serien incompatibles amb la normativa urbanística actual. Ara bé, cal situar aquesta permissivitat en el context històric i, alhora, comprendre com eren i com funcionaven aquests espais fluvials.

De fet, si prenem com a exemple la conca de la Tordera, els reculls històrics⁽¹⁾ mostren que forçosament a la seva part mitjana i baixa havia de ser divagant, amb el curs variable i una llera mòbil, amb canvis de forma i de traçat (per exemple hi ha reculls històrics que fixen la confluència de la Tordera amb la mar Mediterrània a Blanes, i d'altres prop de la vila de Malgrat). És probable que part del territori fluvial fos impracticable com un gran aiguamoll ple de solcs, i les poblacions humanes s'establien a les zones més elevades.

18-19 octubre 1776. Lo riu Tordera enclogué diferents homes [homes] per los plans, sen-los precis de pujar dalt los arbres per salbar sas vides, quals aguéran de cercar tres dies sense menjar, clamant misericòrdia a Déu Nostre Señor. Se'n portà diferents cases de Tordera, en tan que la aygua arribà fins la vila de Malgrat. Se negaren mols homes per los camins. La mar vomità cotxes, calesas, car[r]etes, multituds de arbres y, en fin, per conclò[u]rer apareixia lo diluvi universal.” (SIMON. 1993:230).

Durant els segles passats, el bosc mediterrani sofria una deforestació impactant per causes associades a les rompudes, el carboneig... A diferència d'ara, era d'esperar que a les capçaleres del Montseny i Montnegre-Corredor, més despulades aleshores, les pluges tinguessin una resposta més ràpida cap a la xarxa fluvial, generant cabals proporcionalment superiors, amb crescudes i decrescudes ràpides. Com a resultat, probablement la violència del cabal podia ser més destructiu, amb forts arrossegaments de sediment i l'abast de l'envergadura d'inundació més gran que no pas ara en l'actualitat, si més no pel fet de no ser endegat (canalitzat) de la forma com ho és avui dia. L'actual canalització del tram baix de la Tordera sembla que es consolida en la darrerria del segle XVIII i coincidiria amb el traçat actual. ES-

QUERRA (1887:45) emmarca l'endegament del riu a dins la primera meitat del segle XV.

[...] se conta també, que volent lo senyor del lloch salvar sas terres de lo mal que ho causava, per una part lo riu Tordera, que venia a desaiguar al mar prop de la que's avui Vila[Malgrat], ab sas aixidas de mare y d'altre lo mar invadint é inutilisant junts grans extensions de terrenos, per las grans quantitats d'arenas que á son pas deixavan obligà a tots sos feudataris que anessin á fer estacades (2) y terraplents pera cambiar lo curs serruós de riu posantlo de manera, que desaygüés recte al mar desde'l punt dit ara molí de la Roca, tal i com avuy dia està [...] en los llochs de feynasmes cansades qual era lo terraplenar lo vell curs del riu y guanyar terreno al mar.

Sabem que en l'aiguat de 1943 el riu va tornar a passar per aquest antic braç al punt del Molí d'en Roca (el mateix que precisament fa esment el recull històric anterior), fet que, quan van construir la via del tren, van tenir prou present per a fer-hi el pont d'en Pixota. L'any 2020 el desbordament del riu vinculat al temporal Glòria ha drenat per l'antic braç on estava situat el molí d'en Roca.

Igual que avui dia, en el passat era inevitable que en els entorns fluvials del curs principal dels rius la violència dels cabals eliminés marges o meandres sencers amb arbres inclosos, que tal com cita la transcripció de 1776, eren arrossegats fins a mar i posteriorment els “vomitava” a la platja. Però tot fa pensar que en un riu menys ensotat que avui dia, també en quedaven de colgats pel sediment.

Detall de les platges dels aiguamolls de l'Empordà on les restes vegetals formen part del sistema de dunes de sorra que protegeixen les platges d'erosió, constituint un valor ambiental i paisatgístic. Foto: J. Pagès, 2020.

Detall de la carcassa interior d'un pou després de l'extracció d'àrids del voltant i de tota una plana fluvial lateral, situat al costat de la riera d'Arbúcies. Zona on l'avinguda provocada pel temporal Glòria ha realitzat importants desbordaments i erosions laterals. Foto: J. Pagès, 2005.

Com a curiositats, i a tall d'exemple, durant l'extracció de sorres en un camp entre el riu i l'autopista (el que posteriorment es va restaurar com a zona humida de les Llobateres), s'hi van trobar arbres sencers enterrats de grans dimensions perfectament conservats. A la zona de Malgrat de Mar, coincidint amb la ubicació de l'antic braç del molí d'en Roca, un pouater em mostrava una pinya de pi pinyer que havia trobat soterrada d'entre 8 i 9 metres de profunditat mentre feia la perforació.

A mitjan segle XX, es van produir els grans canvis definitius sobre els trams mitjà i baix de la Tordera, que va perdre en alguns punts gran part de la seva amplada original, que fou reomplerta amb els àrids de la mateixa llera (enfonsant-la), transformant-la en camps, molts dels quals posteriorment han estat ocupats per polígons industrials, per vies

de comunicació, i per serveis (oleoducte, gasoducte, aigua potable, telefonia, etc.).

Les extraccions d'àrids es van menjar les planes al·luvials i van enfonsar part de la llera. Conseqüentment, el nivell freàtic de les aigües subterrànies es va abatre significativament, agreujat paral·lelament a mesura que creixia la demanda d'aigua per abastament de la població. A partir de l'inici de segle XXI el problema ja era de tal magnitud que es va declarar la sobreexplotació, restringint i regulant les noves captacions d'aigua i prohibint les noves extraccions d'àrids fluvials.

Si observem com s'han modificat els eixos principals de la conca, no és d'estranyar que progressivament la vegetació que correspon als dominis potencials de la ribera dels cursos mitjà i baix de la conca s'hagi anat degradant,

constituïnt una vegetació majoritàriament estressada i de baixa qualitat. Contràriament, la vegetació al·lòctona invasora en forma de canyer⁽³⁾ sobreviu perfectament i predomina en el tram més baix del riu. Aquesta degradació sobre la vegetació autòctona coincideix a les zones on les avingudes extraordinàries prenen unes dimensions i una energia que li concedeixen la pretensió de reclamar les escriptures dels seus antics dominis que els humans li hem arrabassat.

Tanmateix, no hem de qüestionar la presència de vegetació autòctona en aquests trams mitjans i baixos (si les condicions heretades d'ocupació del riu ho fan compatible), sinó aplicar aquelles mesures que permetin millorar les condicions hidràuliques locals. Per exemple, es pot eixamplar trams de la llera com a mesura d'adaptació a les conseqüències derivades del canvi climàtic.

Detall del curs mitjà de la Tordera on es van fer retrocedir les expectatives urbanístiques de l'entorn del riu, i posteriorment s'han millorat les condicions hidràuliques ampliant la secció de la llera a base de retirar les motes en forma de cordó de terra. Foto: J. Pagès, 2020.

Vegeu aquesta zona on s'ha produït l'ampliació de la llera de la Tordera, on les acumulacions de restes vegetals retingudes al peu dels pins pinyers mostren l'envergadura que va prendre la Tordera durant el temporal Glòria. Tot i no ser vegetació pròpia d'entorns fluvials, i estar arrelats sobre un substrat sorrenc tou, han resistit perfectament l'energia de l'avinguda.

El recobriment forestal a les capçaleres ha guanyat superfície en les darreres dècades, fet que contribueix a millorar els efectes de l'escolament global de la conca davant situacions extraordinàries com el Glòria. Ara bé, requereixen d'un major consum d'aigua,⁽⁴⁾ que previsiblement augmen-

tarà amb l'increment de la temperatura del planeta. A major demanda d'aigua, menor disposició, conseqüentment amb un risc de plagues, de malalties o de grans incendis forestals devastadors. Amb aquesta previsió, és lògic replantejar una gestió específica encaminada a minimitzar la vulnerabilitat d'aquests boscos, gestionar-los de forma que puguin tenir l'oportunitat d'adaptar-se amb les millors condicions possibles.

I si requereix d'intervencions diferents a les pròpies de la gestió de l'aprofitament, caldrà aportar-hi el finançament corresponent, perfectament justificat amb els nombrosos beneficis i funcions que realitzen a la societat.

Tot sembla molt llunyà, però qui els hauria avançat als nostres rebesavis que van viure a les acaballes de la variació climàtica de període fred,⁽⁵⁾ que en un futur molt proper, ni que fos de mostra, seria impossible fabricar i contenir gel als pous de glaç del Montnegre-Corredor (sense considerar l'opció d'instal·lar un frigorífic a l'interior del pou, endollat a xarxa elèctrica).

Finalment, proposem que a través de l'aplicació de "Com era Catalunya" feu uns divertits vols aeris comparatius als vostres boscos, a les lleres principal de la Tordera i qualsevol lloc que coneixeu a l'adreça: betaportal.icgc.cat/canurb/cathistoric.html

(1) Dades i recull extrets del llibre La Tordera, *perspectiva geogràfica històrica* d'un riu. Autor Cèsar Gutierrez Perearnau.

(2) Les estacades eren formacions lineals d'estaques clavades al marge de la llera, on amb matèria vegetal es trenaven amb brancada amb la pretensió de canalitzar el riu. L'endegament actual està realitzat amb una escullera de blocs de roca de grans dimensions importades d'altres indrets.

(3) És probable també que la canya fos afavorida, tant per la pretensió d'estabilitzar els marges, com per la utilització en l'agricultura com a aspres.

(4) Diverses rieres i torrents on hi havia poblacions permanents de peixos i de crancs de riu ibèric han patit progressivament un augment de l'estiatge, fins al punt de quedar totalment secs.

(5) Període fred entre la meitat del segle XIV i la meitat del segle XIX anomenada la Petita Edat de Gel.

Podem observar l'interior d'un niu primari, amb la reina a la part superior i algunes obreres. Els nius son fets amb cel·lulosa, i en aquest cas la coloració groga del niu és perquè han utilitzat paper tintat.

Seguiment de la *Vespa velutina* *nigrithorax*

Antoni Armengol i Coll

L'activitat comercial de l'home sol ser la principal via d'introducció de noves espècies exòtiques invasores (EEI). Un clar exemple el tenim amb la *Vespa velutina nigrithorax* i la seva introducció a Europa l'any 2004 en un contenidor de material per a jardineria procedent del sud-est asiàtic, i que es va descarregar a Bordeus. El fet que es tractés d'una reina en període de diapausa durant el viatge, i el poc o nul control per evitar aquestes coses, va ser l'inici de l'èxit d'aquest himenòpter a Europa.

Coneguem una mica el cicle biològic de la *Vespa velutina*

Tot comença amb una reina, nascuda i fecundada a la tardor i que a l'hivern necessita fer la diapausa. A la primavera despertarà i començarà la construcció del que anomenem niu primari. Aquest niu sempre el fan a raser de la pluja i del vent, com ara petits coberts, ràfecs de teulada, finestrals, soques d'arbres...

Durant uns cinquanta-cinc dies aquesta reina romandrà sola, fent totes les tasques d'un niu. Construcció, i ampliació constant del niu, posta d'ous, incubació dels ous, vigilància, alimentació per ella a base d'hidrats de carboni, caça de proteïna animal per a alimentar les larves (que pot treure de caçar altres insectes o d'animals morts), i lluita per al territori amb altres reines (competència intraespecífica). Tot plegat és una tasca frenètica, constant, de gran desgast energètic i d'alt risc, on la majoria fracassen.

Si aquest niu avança, a partir del 48è dia de la primera posta ja disposarà d'una

obrerera. Quan ja disposi de cinc o sis obreres, la reina ja no correrà cap risc sortint del niu, i es quedarà tancada a dins, centrant-se en les postes d'ous i la incubació i cura d'aquests. Totes les tasques exteriors passen a mans de les obreres.

Quan aquest niu primari ja disposa de diversos centenars de vespes, la majoria de vegades el traslladen. Comencen un niu nou a llocs on el poden fer créixer fàcilment, com per exemple les capçades dels arbres. Aquest niu l'anomenem secundari i serà el definitiu.

Durant un període de temps d'uns cinquanta dies, es mantindrà activitat simultàniament al niu primari i al secundari, fins que hagin nascut totes les vespes del primari, que quedarà abandonat per sempre, i tota l'activitat quedarà al secundari.

Aquest niu secundari anirà creixent de forma exponencial, tant en vespes com de mida de l'estructura. El màxim de població, el tindrà entre octubre i novembre. En aquest període es produeix la fecundació de les que seran les futures reines, que aniran abandonant el niu per a fer la diapausa i tancar un cicle. Simul-

tàniament a aquest procés, la reina fundadora del niu morirà i, en deixar de fer postes fèrtils, el niu col·lapsarà en poques setmanes, fins a quedar totalment sense activitat. Alguns nius col·lapsen el novembre, i altres a mitjan gener. Un cop morts els nius, ja no els poden tornar a reutilitzar.

Quins danys comporta l'activitat de la *Vespa velutina*?

L'activitat d'aquest himenòpter comporta danys a diversos sectors, alguns fàcils de valorar i d'altres amb manca d'estudis per poder-ho quantificar, com els efectes a la biodiversitat.

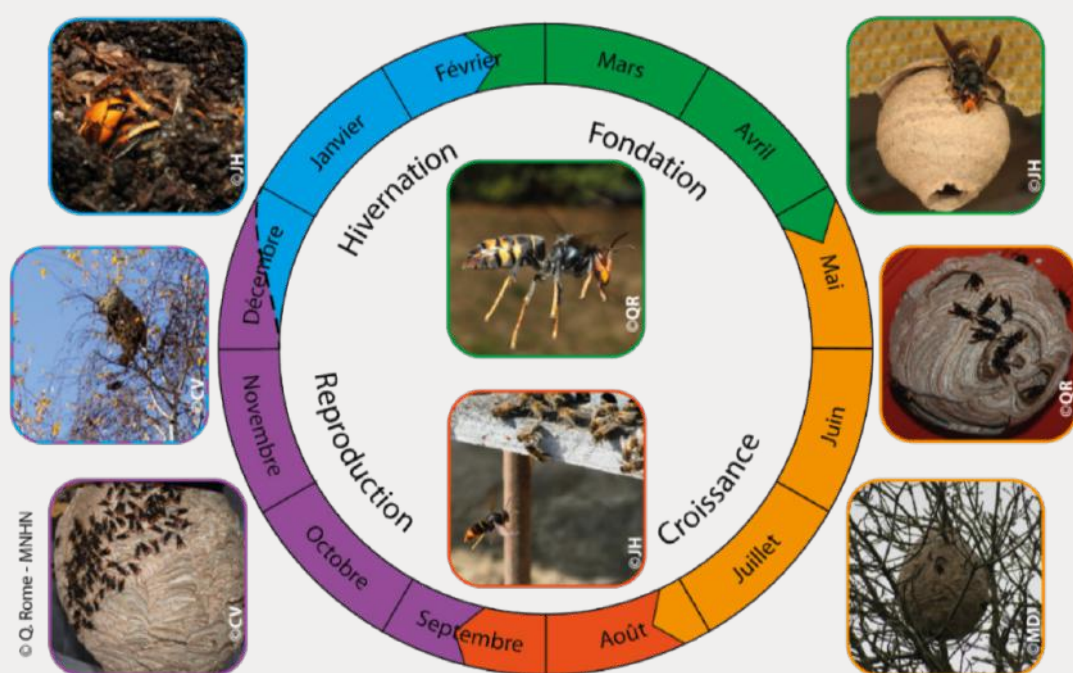
D'entrada, l'activitat més afectada és l'apicultura. La *Vespa velutina*, com altres vespes, necessita caçar insectes per a alimentar les larves, i un dels llocs preferits és caçar davant dels apiaris. Simplement es-

perant, d'esquena a l'entrada de la caixa, que vingui una abella carregada de pol·len i cansada. Les solen capturar quan ja estan a pocs centímetres del forat d'entrada i sortida al rusc o trescador. El problema principal és que les abelles, en sentir la pressió de la *velutina*, no surten a recollir i, si la pressió és contínua, tot l'eixam es debilita per falta d'aliment, fins a morir del tot.

Altres afectacions les tenim en el sector d'arbres fruiters. La vespa malmet pràcticament

qualsevol fruita de tardor que sigui madura, especialment el raïm, pomes..., ja que les obreres i mascles de *Vespa velutina* necessiten alimentar-se dels sucres de les fruites.

Altres efectes que són més difícils de valorar són com afectarà a la pol·linització i biodiversitat de les zones amb forta afectació de *Vespa velutina*. Per això, primer cal tenir ben identificats tots els insectes que són depredats per aquesta i quina funció tenen aquestes preses en una xarxa tròfica.

Esquema del cicle biològic de la *Vespa velutina*, Q. Rome, MNHN

La *Vespa velutina* és perillosa per als humans?

La *Vespa velutina* fora del niu no és una espècie gens agressiva si no la molestem, mai no ens picarà. Ara bé, no ens podem acostar al niu, i molt menys tocar-lo, ja que ràpidament el defensaran amb un bon atac.

El principal problema radica en els nius fets a poca alçada,

amagats en matolls, fins i tot al mateix terra, o en soques, i ensopegar-hi sense voler. Per exemple, fent tasques de desbrossament, les vibracions provocades per les màquines que es poden transmetre al niu, les fa sortir ràpidament. O les vibracions que provoca un tractor en passar pel costat d'un niu. Per tant, sobretot en tasques de neteja de jardins o de bosc, cal prendre la

precaució de dedicar uns minuts a observar la vegetació, i si veiem un punt amb activitat d'entrada i sortida, segurament vol dir que tenim un niu amagat.

En cas de picada, l'efecte del verí és igual al de la *V. vulgaris* i semblant al dels polistes, però amb una dosi injectada superior.

Aquesta és la forma estructural més típica dels nius de *Vespa velutina*. Un niu secundari de grans dimensions a la capçada d'una alzina, ja al final del seu cicle.

Aquí adjuntem dades dels nius detectats sota terra i entre 0 i 3 metres d'alçada, ja que són els que considerem més d'alt risc. Atenció, l'any 2019, l'any de les altes temperatures, els nius sota terra i a menys de tres metres d'alçada, es van disparar.

Gràfica 1. Nius considerats d'alt risc.

Com evolucionen els nius al nostre territori?

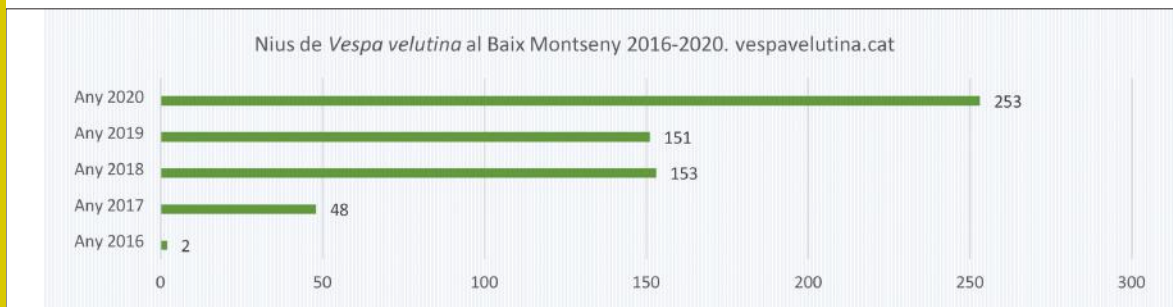
Ja que som una microempresa, per a poder fer un bon seguiment dels nius, ens hem centrat en el Baix Montseny, que va des de Riells i Viabrea fins a Cànoves i Samalús, agafant una mica de Montnegre, per Boscos de Montnegre, la

Vall d'Olzinelles, Vallgorguina, la Baronia o Canadà Parc. Això ens ha permès quantificar, geolocalitzar i estudiar tots els nius des que es van detectar els dos primers l'any 2016, un a Gualba i un altre a Sant Celoni.

Tots els nius tractats o no, els hem anat visitant entre

tres i sis vegades en diferents setmanes per a seguir-ne l'evolució i observar què succeeix amb el niu. Això ens permet conèixer millor la *Vespa velutina*, millorar sistemes i poder ajudar en plans de prevenció o en paraments per a la captura de reines. Tota la informació, la pengem a vespavelutina.cat

Al despertar de la Diapausa la reina comença el seu niu que anomenem embrionari, un cop ja disposa d'obreres el passem a anomenar primari. A la fotografia veiem la reina fent tasques de construcció amb cel·lulosa extreta d'escorça i fulles d'arbres.

Gràfica 2. Evolució del nombre total de nius a la zona de seguiment.

Aquí podem observar el creixement que experimenta allà on s'instal·la. La dada que ens crida més l'atenció d'aquesta gràfica és la del 2019, sense creixement en nombre de nius respecte al 2018.

El que ens hagués agradat d'aquesta dada del 2019 és que significués que teníem un sostre de nius, un equilibri entre *Vespa velutina* i fonts d'alimentació, però el motiu va ser un altre. Aquest fre en creixement va donar-se perquè la *Vespa velutina* no tolera bé temperatures properes a 48 graus. I aquí vam tenir dues onades de calor, amb temperatures ambient superiors a 40 graus, i que alguns dels llocs on hi havia els nius primaris (per exemple sota coberts de planxa o uralita, ben protegits del vent i l'aigua, però no pas de la calor) van

assolir quasi els 50 graus i els nius van morir per xoc tèrmic.

Per tant, aquí ja ens indica que segurament els territoris on s'enregistrin temperatures tan altes tindran poca afectació.

Aquest 2019 la gran majoria dels nius eren més petits que els anys anteriors, ja que els va costar més trobar proteïna animal i hidrats de carboni per a la seva alimentació.

El 2020 la climatologia ha estat molt bona per a la *Vespa velutina*, el Glòria i la posterior llevantada van repercutir en uns mesos amb graus d'humitat força elevats i temperatures en general més suaus, floracions molt generoses i abundància d'insectes. Això ha fet que es recuperi el creixement tant en nombre de nius com de la mida d'aquests.

On hem detectat tots aquests nius?

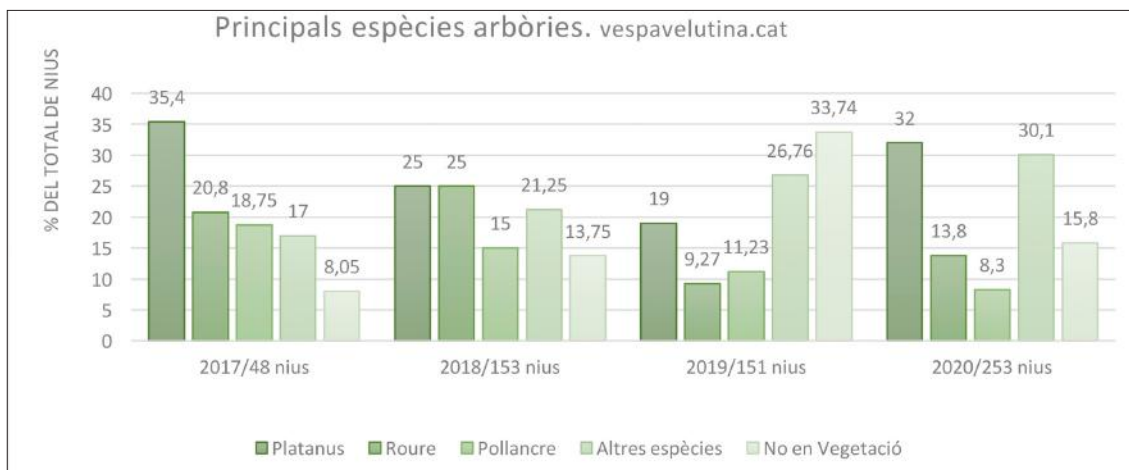
La *Vespa velutina* té una gran capacitat per fer nius en llocs molt diversos. Els pot fer en qualsevol espai, com a exemple n'hem vist dins de caixes, botes de vi, arnes

d'abelles, caixes niu, tronc d'arbres, a la rabassa de soques, dins de murs, en marges, sota terra, falsos sostres, ràfecs de teulada, catenàries, torres elèctriques, armaris de comptadors d'aigua i de llum, ponts, tota classe d'arbres i

vegetació baixa...

El que es repeteix més és en l'arbrat, i a continuació us fem un resum de les espècies arbòries més utilitzades a la zona d'estudi entre Montseny i Montnegre.

La *Vespa* ha de preparar molt bé l'aliment fins a convertir-lo en una massa gelatinosa digerible per a les larves (en aquesta fotografia ja el tenen al punt). Per preparar un tòrax d'abella pot trigar fins a 12 minuts!.

Gràfica 3. Principals espècies arbòries amb nius de *Vespa velutina*.

Una altra dada interessant és la de les principals espècies arbòries on hem detectat nius de *Vespa velutina*. Els dos nius del 2016 que no surten a la gràfica eren dos plàtans.

Podem observar com cada any les tres espècies arbòries amb més nius han estat el plàtan, el roure i el pollancre, seguits de l'alzina i el vern que no hem citat, ja que estan a força diferència. També hem de tenir en compte que les tres espècies arbòries són de fulla caduca, cosa que facilita la detecció dels nius quan cauen les fulles.

A mesura que la concentració de nius va creixent, incrementa

el percentatge de nius en altres espècies vegetals. A la zona d'estudi, els nius han anat seguint inicialment sobretot els cursos fluvials i cada any van agafant més territori. Mostren preferència per les urbanitzacions, on tenim densitats de nius bastant altes.

Sobre el mapa que estem generant es detecta poca incidència de nius en superfícies extenses de bosc molt dens, i sense espais oberts (com algunes zones de la serralada litoral), possiblement el fet de ser espais amb menys diversitat i quantitat d'insectes i flors, fa que sigui més difícil per a les necessitats alimentàries de la *Vespa velutina*.

D'aquestes dades del total de nius, les que corresponen al Montnegre són: l'any 2017, 13 nius; l'any 2018, 27 nius; l'any 2019, 10 nius, i l'any 2020, 51 nius. Majoritàriament localitzats en urbanitzacions com Can Coll, Boscos del Montnegre, la Baronia o Canadà Parc. Aquests nius segueixen els mateixos patrons que a la banda del Montseny.

Dins d'aquest apartat, el percentatge de nius en resinoses està entre el 5 i el 7% del total. També veiem que el 2019 tenim una anomalia important respecte els altres anys, i és que el 33,74% dels nius no estaven en vegetació.

Com s'està lluitant contra la *Vespa velutina*?

Des del minut zero ja ens ha guanyat la partida, ja que la *Vespa velutina* treballa de manera impecable, constant i determinada, dedicada que els nius completin el seu cicle per assegurar noves generacions. I per a controlar-la s'ha fet tot el contrari, començant pel Ministerio de Agricultura Alimentación y Medio Ambiente, que va redactar un protocol d'estratègia de gestió, control i possible erradicació... sense actuar com calia, ni dedicar-hi els recursos que feien falta, fins que ha anat passant la pilota als ajuntaments que, sense les ajudes necessàries, sense formació en EEI... han aplicat criteris diferents, des de fer de tot a no fer res. De fet en quasi tota Europa ha passat el mateix.

Aquí hem de destacar la tasca feta a Mallorca on el 2015 va aparèixer la *Vespa velutina* i han demostrat que actuant, col·laborant i posant-hi recursos, s'ha pogut erradicar. El 2019 ja van tenir 0 nius i el 2020 també. Tot i que es tracta d'una illa, si no haguessin fet el que calia, de manera determinada, ara estarien com nosaltres.

Sempre hem explicat que per a nosaltres la clau per a exercir cert control el tindríem si tots

els ajuntaments actuessin seguint un mateix pla d'actuació, i tot ha d'estar molt ben quantificat, supervisat per professionals i creant equips multidisciplinaris. Tot es basa en diverses actuacions. **Parament** per a captura de reines, **cerca activa** de nius, **eliminació dels nius** i ajudar i potenciar la defensa dels apiaris per dificultar l'accés fàcil a proteïna animal. De poc serveix que en un municipi es facin coses i al del costat res.

Quant al parament per a reines, és important el diàmetre de l'entrada de la trampa, màxim uns 7 mm, un atraient específic per a vespes, així com forats d'uns 3mm per a la sortida d'altres insectes. És importantíssim identificar i quantificar totes les captures a fi de poder determinar millor el resultat i els efectes dels paraments a la biodiversitat i espècies no diàna de la *Vespa velutina*.

Quant a depredadors naturals que tinguin capacitat per neutralitzar un niu sencer de *Vespa velutina*, a la serralada litoral tenim alguna parella d'aligot vesper, però la poca població i el fet que migri a partir de setembre fa que la incidència en el control segurament serà molt baixa.

A qui puc contractar per eliminar un niu de *Vespa velutina*?

Tant als particulars com als ajuntaments, que en alguns casos estan contractant apicultors, cal aclarir-los que si bé aquests poden retirar eixams d'abelles, no poden neutralitzar nius de *Vespa velutina* per a tercers. Tampoc no poden fer aquestes tasques Protecció civil o la Policia municipal, ja que la utilització de qualsevol biocida està estrictament regulat pel RD 830/2010 o la directiva europea UE 528/2012, i s'han d'acreditar un mínim de requisits que detallem a continuació.

Els requisits mínims obligatoris per a la contractació serien que s'ha de disposar del permís del Departament de Flora i Fauna de la Generalitat de Catalunya per a poder tractar amb EEI. S'ha de disposar del ROESP corresponent com a empresa de control de plagues i tenir responsable tècnic amb el certificat de professionalitat de nivell 3, i els operaris de nivell 2.

Això és molt important per diversos motius: per tenir con-

trol sobre les actuacions, productes o mètodes, cal utilitzar els autoritzats i fer-ho correctament, així com disposar de cobertura en cas d'accidents i o denúncies, entre altres. Una lluita irracional pot tenir efectes molt adversos per al medi, tenim per exemple per-

sones que en nom de la defensa de les abelles disparen fipronil als nius (un producte altament perjudicial per a les abelles i el medi en general, prohibit per a aquesta tasca), i generen uns efectes col·laterals molt perjudicials. Per a qualsevol ampliació d'informació, ens podeu localitzar a vespavelutina.cat.

Niu a la rabassa d'una soca. El moviment d'entrada i sortida constant de vespes cap a sota la soca, ens va descobrir aquest niu, visible un cop hem tret la terra per descobrir-lo.

A la fotografia podem observar un petit forat que és l'accés al niu de *Vespa velutina* que el tenen fet a sota terra. Els avis sempre parlaven dels perills dels vespers d'olla al camp...

Roureda de
roure pèrol ben
desenvolupada
amb sotabosc nu
a l'hivern.

La roureda de Tordera, un bosc excepcional?

Josep M. Panareda

Al Montnegre, hi ha una gran diversitat de boscos que ocupen una superfície extensa. Als indrets relativament més secs dominen boscos amb fulla persistent i sempre verda, com els alzinars, les suredes i les pinedes de pi pinyer. Però als vessants superiors i arreu damunt de sòls profunds s'ha establert un bosc caducifoli, sobretot rouredes i plantacions de castanyers, en estreta relació amb el clima força humit; a part hi ha els boscos de ribera en relació amb el nivell freàtic elevat. A la plana de la Selva els boscos caducifolis serien dominants si no fos que una part important d'aquest territori ha estat transformada en conreus o urbanitzada; tanmateix, hi ha testimonis notables de boscos caducifolis excepcionals, a causa del nivell freàtic elevat en molts indrets i fins i tot espais permanentment entollats o amb sòls sempre molt humits; hi destaquen dos arbres, el freixe de fulla petita i el roure pèrol.

Roureda de
roure pèrol amb
sotabosc de càrex
pèndul.

Territori de roures

Sí, cal insistir-hi, el Montnegre és un territori de roures; excel·leixen en tota la part alta, en bona part dels fondals i obacs, i arreu damunt de sòls profunds. De manera natural, les rouredes serien molt extenses, molt més del que ho són actualment. Les rompudes seculars per a conreus, el pasturatge i els aprofitaments forestals han provocat grans transformacions en el paisatge vegetal i processos d'erosió notables en els sòls. A la darrereria del segle XIX es registrà un mínim de l'extensió forestal, i al llarg del segle XX tingué lloc un progressiu abandó de les activitats agrícoles, que s'intensificà a partir de la dècada de 1950, de manera que bona part dels vessants superiors i gairebé tots els vessants que miren cap al Vallès i a la Selva són actualment colonitzats per bosc. Per un cantó, es plantaren surors, castanyers i pins pinyers

als indrets que es creien més adients; durant les darreres dècades les feixes deixades de conrear han estat repoblades amb pinastre i pi insigne. Per un altre, la vegetació espontània s'ha establert en els indrets erms i sense intervenció, alhora que la successió espontània també esdevingué en indrets repoblats, de manera que progressivament evolucionaren cap a alzinars o rouredes segons el clima i els sòls.

A la plana ha esdevingut de manera diferent, perquè la transformació cap a conreus ha estat més intensa i l'abandó ha estat menor o més tardà. La topografia i els sòls més profunds permeten una rendibilitat superior. Alhora, el nivell freàtic és més alt i les zones d'inundació són importants a les terrasses inferiors de la Tordera i als fondals; aquests són els indrets que més aviat s'abandonaren

i es repoblaren sobretot amb pollancre, plàtans i robínies. Però alguns d'aquests llocs es deixaren per a bosc i pastures, ja que la inundació freqüent malmetia les collites. Altres vegades he escrit sobre els roures i les rouredes del Montnegre i el Corredor. En el número 13 de *l'Aulet* (2013) explicava com són i on creixen les cinc espècies de roures i comentava l'existència de nombroses races híbrides entre ells. Més endavant, vaig escriure sobre els estatges de vegetació del Montnegre i situava l'ambient i la localització altitudinal de les rouredes, alhora que les comparava amb les del Montseny (*Aulet*, 16, 2017); també feia referència als boscos caducifolis humits com les avellanoses sovint amb freixes i cirerers i les plantacions de castanyers, i als boscos de ribera com les vernedes, les freixenedes, les gatelledes i les plantacions de pollancre.

La roureda de roure pèñol

Ara em fixaré en la roureda de roure pèñol, un bosc que actualment ocupa una superfície molt reduïda i es localitza de manera marginal al Montnegre. Tanmateix, és coneguda per la seva excepcionalitat ecològica i biogeogràfica. Es localitza al nord de la població de Tordera, a l'altre cantó de la Tordera (marge esquerre), i és coneguda amb el nom de Roureda de Tordera o Roureda de can Verdalet. Recentment ha estat estudiada pels botànics Gabriel Mercadal i Lluís Vilar en un treball minuciós sobre la flora, l'ecologia i la tipificació de les freixenedes al·luvials inundables del nord-est de Catalunya, en concret, del Gironès, de la Selva, de l'Alt Maresme i de l'extrem oriental del Vallès (Mercadal i Vilar, 2013 i 2014). Aquests autors consideren que l'esmentada roureda de roure pèñol és una variant de la freixeneda de freixe de fulla petita. Aquesta roureda fou notícia durant la setmana santa del 2018 a causa d'un aprofitament forestal que es dugué a terme amb la tala d'uns quants roures; la Roureda de Tordera està inclosa en el Pla d'Espais d'Interès Natural PEIN i en l'espai de Xarxa Natura 2000.

En general la freixeneda de freixe de fulla petita ocuparia els indrets amb nivell freàtic alt i periòdicament inundats, sobretot entre la tardor i la primavera. A la Selva són freqüents els indrets planers sovint inundats i amb un nivell freàtic alt, de manera que hom pot pensar que la freixeneda ocuparia de manera espontània una extensió notable. Seria el bosc dominant de les fondalades i planes inferiors, que tradicionalment foren drenades i conreades sobretot per horta, farratges o fruiters. El resultat fou la desaparició d'aquests boscos i només restaren freixes isolats en alguns marges i lleres. Per això no és d'estranyar que es parlés ben poc o gens de les freixenedes de la Selva i comarques properes fins recentment.

Oriol de Bolòs publicà un bon resum de la vegetació de la Selva i no fa cap referència a les freixenedes (Bolòs, 1959). Entre els boscos caducifolis descriu dos tipus de roureda, l'avellanosa, l'omeda, la verneda, la gatelleda i la salzereda. Cita la presència de freixe de fulla petita en els darrers boscos, sobretot en les vernedes, on en alguns exemples constata fins i tot més abundància de freixes que de verns. Però en cap cas considera l'existència de freixenedes com a tipus de bosc diferenciat.

Però els canvis socioeconòmics iniciats a la darrereria del segle XIX i molt accentuats a partir de la dècada de 1950 comportaren un gran abandó agrícola i pastoral, de manera molt especial en fondals i planes al·luvials inferiors. Allà on no es repoblà amb pollancre, plàtans o robínies o no es mantingué un prat de sega, s'hi desenvolupà ràpidament la vegetació espontània, primer un herbei, posteriorment una bardissa i finalment un bosc caducifoli, on el freixe de fulla petita s'anà fent més freqüent fins a constituir un bosc raríssim fins aleshores.

Aquestes freixenedes solen ocupar espais allargassats i més aviat estrets al llarg de clotades; només es fan extenses a les planes amples dels sectors topogràficament més deprimits. El tipus de substrat, el gruix del sòl i la durada i intensitat de la inundació condicionen tipus de freixenedes diferents. El freixe de fulla petita sol ser-hi l'arbre dominant, però els arbres acompanyants i els arbustos i les herbes del sotabosc són diferents en relació amb les condicions ambientals de manera que s'han definit tipus diferents.

Quercus robur L.
Branca de roure pèñol amb fulles i fruits (gla) al capdamunt d'un peduncle llarg i detalls amb cecidis o gales (dibuix de Maravillas Boccio).

La Roureda de Tordera és un tipus especial de freixeneda, és un mosaic on hi ha diverses variants, la més especial i la que fa que sigui més coneguda és la freixeneda de freixe de fulla petita amb roure pèñol. Hi ha sectors on el roure pèñol hi és dominant, en d'altres constitueix un bosc mixt de roure pèñol i freixe de fulla petita i en altres el freixe de fulla estreta és preponderant. Aquest darrer bosc es fa sobretot en indrets amb inundació més prolongada damunt de sòl profunds i permanentment molt humits. En canvi, la freixeneda amb roure pèñol es desenvolupa damunt de roca granítica amb sòls no gaire profunds i inundació periòdica no excessivament llarga.

La Roureda de Tordera s'estén pel terreny pla de la base d'una fondalada ampla de la part baixa d'una conca petita tancada per la carretera GI-512; l'aigua sobreix per sota de la carretera i desguassa al torrent de Vall-lloparda per l'esquerra. Les freixenedes esmentades tenen un bon desenvolupament en el fondal pla i de manera lineal s'estableixen seguint fondals més estrets, però globalment ocupa una superfície reduïda. Més enllà, la vegetació canvia bruscament i en els vessants hi ha un mosaic constituït per la brolla de bruc d'escombres, suredes i alzinars, sovint amb pi pinyer; localment hi ha brolles d'estepes i fins i tot fragments de garriga a les care-

nes. En els sectors més encloïts del torrent de Vall-lloparda, hi ha franges de verneda ben desenvolupada, i en alguns replans també freixeneda amb roure pèñol. En clotades ben drenades i damunt de sòls profunds sol haver-hi un bosc mixt amb predomini de caducifolis, sobretot de roure martinenc, roure africà i moixera de pastor, sovint amb surors, testimoni d'aprofitaments forestals recents.

A més dels fragments de freixeneda de freixe de fulla petita amb roure pèñol de la Roureda de Tordera i racons propers, n'hi ha en altres indrets de la Selva, molt pocs. Es considera que es tracta d'un bosc excepcional, tant per ser present en molt poques localitats com per ocupar espais reduïts. Per això cal plantejar-se si cal protegir-los i quin tipus de protecció i gestió s'ha d'establir.

Bosc mixt de roure pèñol amb freixe de fulla petita amb soques que testimonien una tallada antiga, sense inundació en el moment de fer la fotografia.

La gestió d'una excepcionalitat biològica i paisatgística

Quin valor té l'excepcionalitat de la Roureda de Tordera? Com i per què s'ha format aquesta roureda en aquest indret i no en d'altres? Quins són els factors que han fet possible la roureda actual? Què representa protegir aquest paisatge? Es desenvoluparan freixenedes o rouredes semblants en altres indrets propers?

Cal respondre aquestes preguntes i altres que se'n poden plantejar. Estic ben convençut que les

freixenedes de freixe de fulla petita ocuparien una superfície notable a la part baixa de la Tordera i a la Selva i que es presentaria en múltiples variants, més enllà de les tres que han estat definides. Les rompudes per a conreus han fet que aquests i altres boscos reduïssin la superfície o desapareguessin del tot. Ara, amb la desaparició dels usos tradicionals, aquestes terres han estat replantades amb pollancre, plàtans o robínies, han estat sembrades d'altres conreus o construïdes amb

habitatges, indústries o xarxes viàries. Però hi ha indrets on la vegetació espontània ha iniciat fases de revegetació diferents a partir de les llavors i altres elements de reproducció vegetal i segons les condicions ambientals o els nous usos.

Cal tenir present que les condicions climàtiques, edàfiques i hídriques, entre altres, no són les mateixes que hi havia en el moment de la rompuda. A més, algunes de les plantes presents aleshores estan

Freixeneda de freixe de fulla petita inundada

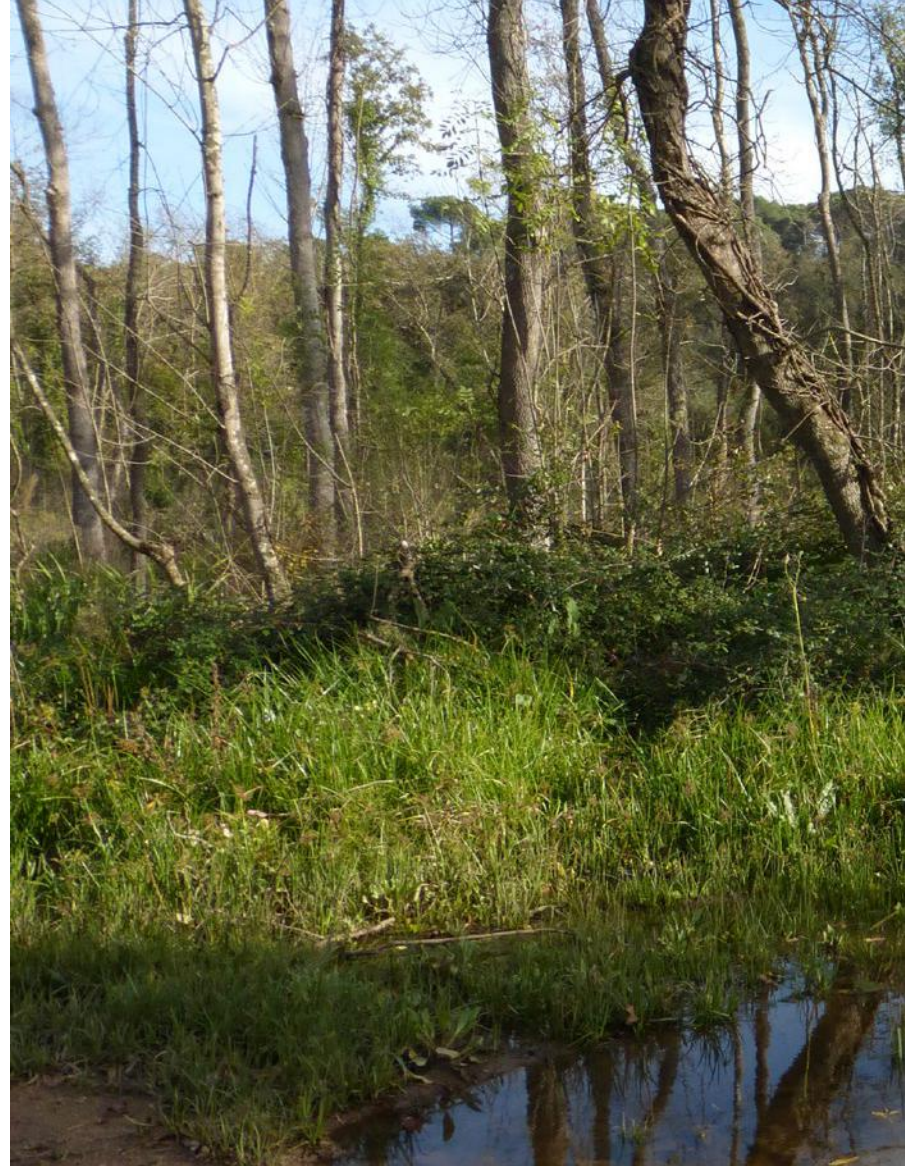
Paisatge de la
roureda de roure
pèrol, vuit mesos
després de ser
tallada.

extingides i n'han arribat de noves provinents d'altres territoris. Els nous boscos no són pas necessàriament els mateixos o semblants als que colonitzaven aquestes terres fa segles. D'entrada no són ni millors ni pitjors, sinó simplement diferents.

Les freixenedes actuals són boscos joves que evolucionen cap a comunitats desconegudes, i seguiran evolucionant sense parar, com tots els boscos en funció de la mateixa dinàmica i dels canvis de les intervencions humanes i canvis naturals més enllà dels climàtics. Aquesta perspectiva és fonamental per plantejar què i com es vol protegir les freixenedes actuals i si es vol afavorir que altres indrets evolucionin també cap a freixenedes o boscos semblants.

Conservar la freixeneda tal com és ara no és el mateix que protegir-ne el funcionament i l'evolució. És possible que algunes freixenedes evolucionin cap a estructures que no agradin segons els paràmetres mentals de les poblacions humanes futures. Com que un bosc és quelcom dinàmic si no s'intervé, la freixeneda evolucionarà i esdevindrà un bosc amb una estructura i composició florística diferent de l'actual. Cal, doncs, definir els objectius i si realment es vol protegir un procés i una evolució, o un tipus de bosc amb una estructura definida.

Per tant, no n'hi ha prou amb aprovar un pla de protecció si no es defineix clarament què es vol assolir. No intervenir representa la desaparició de co-

munitats vegetals actuals que seran substituïdes per altres en funció de les condicions ambientals i especialment pels fenòmens excepcionals que segur esdevindran, com són les nevades, les ventades, les onades de calor i de sequera, les plagues i fins i tot els incendis. Tots aquests i altres fenòmens poden ser ben naturals, altrament es tractarà de conservar un bosc excepcional com a jardí i fossilitzat segons criteris del moment.

Aquest plantejament també cal fer-lo en altres hàbitats d'especial interès, com les zones humides d'antics estanys o braços fluvials o els prats de sega. Tot plegat cal dur-ho a terme des d'una perspectiva global, tenint present la història del paisatge, les

condicions naturals, els usos antics, els usos actuals i que es tracta d'un territori intensament ocupat i utilitzat. Cal facilitar l'establiment d'un mosaic de paisatges que permeti la màxima riquesa i diversitat natural i que millorin tant com sigui possible el benestar dels humans. No s'ha d'oblidar que, independentment del que fem els humans, els sistemes naturals segueixen i evolucionen sense parar.

Aparentment allunyats de les freixenedes, els prats de sega poden ajudar a entendre què vol dir dinàmica i evolució naturals, ja que són hàbitats molt valorats. Són clarament una creació humana i es destrueixen espontàniament si durant uns pocs anys no se seguen, no es reguen i no s'arrangen.

Bibliografia

Bolòs, Oriol (1959). *El paisatge vegetal de dues comarques naturals: la Selva i la Plana de Vic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Arxius de la Secció de Ciències, 26.

Mercadal, Gabriel i Vilar, Lluís (2014). "Nova interpretació del bosc de roure pènnol (*Quercus robur*) del territori catalanídic septentrional". *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 78: 11-23.

Mercadal, Gabriel i Vilar, Lluís (2013). "Caracterització de les freixenedes al·luvials inundables del nord-est de Catalunya (*Carici remotae-Fraxinetum oxycarpae* Pedrotti 1970 corr. Pedrotti 1992)". *Orsis*, 27: 53-94.

Pius de Valls (a la dreta, amb barba) i l'arxiduc Leopold Salvador d'Àustria (a l'esquerra, amb bigoti) a can Valls d'Olzinelles el 1921.
Fotografia: Eduard Torras Gené, Arxiu d'Imatges de Sant Celoni.

Pius de Valls i de Feliu (1865-1939), un gran propietari del Montnegre diputat carlí a la Mancomunitat de Catalunya

Josep M. Abril

Hisendat i aristòcrata, home caritatiu i hospitalari, Pius de Valls i de Feliu (Barcelona, 1865-1939) va ser diputat provincial pel partit carlista entre 1905 i 1917. Hereu de can Valls d'Olzinelles i de les propietats de la família, el 1924 va transformar en hotel el magnífic casal que els Valls tenien a la plaça Major de Sant Celoni, que fa agafar el nom d'Hotel Suís.

Els seus pares eren Ramon de Valls i de Barnola i Maria de la Concepció de Feliu i de Ros, membres de l'aristocràcia barcelonina que estaven ben situats econòmicament i socialment. Nascut a Mataró, però amb les arrels familiars a Olzinelles, Ramon de Valls va militar sempre al Partit Tradicionalista, anomenat també carlista, i va ser molts anys president de la Junta Provincial de Barcelona del partit. Com el seu fill Pius, va formar part del grup de dirigents carlins, procedents de famílies tradicionals d'hisendats, que van mantenir vigents els nuclis locals del carlisme. El 1876 va ser un dels fundadors del diari barceloní *El Correo Catalán*, portaveu als primers temps de la dreta carlina més conservadora, i va formar part del consell de redacció. Tam-

bé va presidir la Junta Directiva de Defensa de la Producció i Indústria Surera, formada a Sant Feliu de Guíxols el 1879, entitat que defensava els interessos dels productors de suro especialment de cara a l'exportació. Persona implicada en la ciutat de Barcelona, on vivia; segons Jordi Pomés va ser un dels vicepresidents de la comissió per celebrar el centenari del descobriment d'Amèrica el 1892. També va exercir càrrecs en el camp del sindicalisme agrari i la pietat. El 1892 va entrar a la Cambra Agrícola de Maldà, formant part d'una delegació barcelonina, i l'any següent va presidir una comissió per lluitar contra la plaga de la fil·loxera que devastava les vinyes. Anys després, el 1903, va ser president de la Pia Unió de Sant Miquel Arcàngel.

Ramon de Valls i de Barnola era propietari de can Valls d'Olzinelles, la casa pairal de la família. Can Valls era la masia més important d'aquesta zona del Montnegre. Documentada ja al segle XIII, però reedificada en el segle XVI, amb capella i masoveria, es va ampliar entre els anys 1862 i 1876 per iniciativa segurament del seu pare. Al final del segle XIX, aprofitant el bon moment econòmic de les explotacions forestals, va ser un dels grans propietaris de la zona que van construir luxosos casals a llocs centrals de Sant Celoni, en un afany de competència i rivalitat per bastir l'edifici més gran i ostentós. La més imponent d'aquestes construccions va ser, sens dubte, la que va edificar l'any 1886 Ramon de Valls a la plaça Major del poble, davant per davant d'un Ajuntament ròneg i esquifit. Era el magnífic casal dels Valls, coronat amb un frontó triangular presidit per l'escut heràldic de la família. En una part de l'edifici, el mateix 1886, s'hi va inaugurar el cafè i sala de ball de Miquel Trunas, conegut també com cal Xerric.

Ramon de Valls va morir l'octubre de 1911 a can Valls d'Olzinelles, on estiuejava amb els seus fills Pius, Ramon, Marià i Antoni de Valls i de Feliu. Havia tingut tres fills més: Miquel, Joaquim i Josep Maria. El fet de ser l'única família que tenia sepultura a l'interior de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olzinelles demostra la gran importància de la nissaga.

Dels set germans que van ser els Valls i de Feliu, **Pius** va esdevenir l'hereu després de la mort de Joaquim. De la trajectòria vital dels altres germans, no hi ha gaire informació. **Joaquim i Miquel** van morir a Olzinelles relativament joves el 1884, amb 22 anys, i el 1895, amb 25 anys, respectivament. Els va seguir **Marià**, que era arquitecte i va morir amb 47 anys el 1920. **Ramon** era advocat i el 1911 va ser president de la junta directiva de la Societat Econòmica Aràbica; va morir el 1934 a can Valls i tenia 66 anys. **Antoni**, que també era arquitecte, va

ser el més longeu dels germans i va morir a Olzinelles (Sant Celoni) amb 77 anys el 1951. Religiós jesuïta, **Josep Maria** era membre de la Companyia de Jesús i estava especialitzat en numismàtica; quan el govern de la República va decretar la dissolució de la congregació, va anar a viure can Valls d'Olzinelles, on va morir l'agost de 1932, quan tenia 65 anys. Tots set van néixer a Barcelona i van morir a can Valls d'Olzinelles, tret de don Pius.

Pius de Valls i de Feliu, de Barnola i Ros de Olano, era

un gran terratinent. No es va arribar a casar mai i cap dels seus germans, tret d'Antoni, tampoc es van casar. Per això, quan Pius, que era l'hereu, va morir a Barcelona el 20 de març de 1939, el va succeir el seu germà Antoni, que va morir sense descendència. Aleshores les propietats van passar a la seva muller, Pilar de Temple i, en morir aquesta, a la família Bauzà, que eren parents seus.

El 1905 Pius de Valls va començar la carrera política com a diputat provincial electe per la circumscripció d'Arenys de

Masia de can
Valls d'Olzinelles.
Fotografia: Josep
M. Abril, 1992.

Mar i Mataró pel partit carlista. La importància política de don Pius queda palesa perquè va ser un dels sis diputats que van participar en una primera reunió a la Diputació, poc després de les eleccions, feta amb l'objectiu de canviar impressions sobre qui en podia ser el president.

Com a diputat del districte, el novembre de 1907 va prendre part, amb el president de la Diputació Enric Prat de la Riba i altres autoritats, en la coronació de la Mare de Déu del Santuari de la Misericòrdia de Canet de Mar. Persona creient, participava activament en actes religiosos de la Diputació Provincial de Barcelona o en representació de l'organisme, com la celebració del 25è aniversari de la fundació del Col·legi Comtal (1905), dels Germans de les Escoles Cristianes (La Salle), entre d'altres. Defensor de l'església, el 1908, amb

Prat de la Riba i altres membres de la Lliga, es va adherir a la campanya contra el pressupost laïcista de cultura de l'Ajuntament barceloní. El diari *La Vanguardia* reflecteix sovint la seva assistència a actes d'índole ben diversa.

El 1909 va ser proclamat novament candidat pel districte quart, de Mataró i Arenys de Mar, i va tornar a ser diputat provincial, igual que el 1913, any que es va presentar en solitari, sense l'empara de la Lliga. Sovint tenia un lloc destacat en actes de la seva circumscripció: el 1913 va portar el penó principal de la processó de santes Juliana i Semporniana a la festa major de Mataró, i el 1915 va participar en la festa major d'Arenys de Mar, en l'acte de benedicció de la senyera del poble.

Encara que no fossin del mateix partit, va ser un bon amic d'Enric Prat de la Riba, que

era de la Lliga Regionalista i va ser president de la Diputació Provincial des de 1907 i de la Mancomunitat de Catalunya a partir del 6 d'abril de 1914, quan es van unir les quatre diputacions catalanes. De tant en tant, Prat li encarregava que el representés en algunes funcions, especialment les de caire religiosos.

Pius de Valls era una persona que sabia moure's perfectament en societat, era curós en les relacions públiques i es prodigava en les visites i relacions amb les personalitats polítiques i intel·lectuals de l'època. Quan la Diputació de Barcelona ja formava part de la Mancomunitat de Catalunya, el 1915 va ser elegit membre de la comissió de governació i va participar en les subhastes i adjudicacions de carreteres. Fins i tot va presidir alguna d'aquestes subhastes (1916).

Els germans Pius, Ramon i Antoni de Valls i de Feliu al centre del grup, envoltats de joves i nens de Sant Celoni a la masia d'Olzinelles pels volts de 1923. Entre els celonins hi ha Mateu Montané, Esteve Alsina i Josep Vilà Torres. Arxiu d'Imatges de Sant Celoni.

Va ser diputat provincial pel districte d'Arenys de Mar i Mataró entre 1905 i 1917 -i, per tant, diputat de la Mancomunitat de Catalunya entre 1914 i 1917-, després de guanyar les eleccions de 1905, 1909 i 1913 pel partit carlista. Després de formar part el 1907 de la Junta Regional de la Solidaritat Catalana, el primer moviment unitari català que aplegava des de carlistes i la Lliga Regionalista fins a bona part dels partits republicans, el 1909 va ser candidat per Solidaritat. Aleshores va competir amb un altre celoní que també estava en aquesta candidatura, el seu amic i rival polític Josep Alfaras Prat, que era de la Lliga. Alfaras no va guanyar els comicis i el tradicionalista Pius de Valls va ser l'únic de la llista del districte per Solidaritat Catalana que va esdevenir diputat. A les eleccions següents, de 1913, va obtenir 6.294 vots en tot el districte, dels quals 315 corresponien a Sant Celoni. Als darrers comicis que es va presentar, els de 1917, a Sant Celoni només va obtenir 49 vots. El 1915 i el 1917, a més a més, va formar part de la Junta Regional Carlista. Era jaumí, partidari de Jaume de Borbó i de Parma, pretendent tradicionalista al tron de l'Estat espanyol.

Pius de Valls va tornar-se a presentar com a candidat a diputat provincial el 1917, però no va guanyar les eleccions. A darrera hora va ser marginat de la candidatura monàrquica i, malgrat tot, va decidir presentar-se en solitari als comicis, confiant en la seva influència personal, però no va resultar elegit. Amb tot,

en assabentar-se de la mort d'Enric Prat de la Riba l'agost de 1917, malgrat no ser ja diputat, va anar ràpidament a la Diputació per mostrar el seu condol per la desaparició del que havia estat un gran amic i un admirable i laboriós president de la Diputació i de la Mancomunitat de Catalunya. Més endavant, el juliol 1918, encara va visitar el segon president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch.

Encara es va tornar a dedicar a la política, però en aquest cas a la local, quan ja era gran, al final de la seva vida. Durant la dictadura de Primo de Rivera va ser president d'Unión Patriótica d'Olzinelles, el partit

únic promogut pel dictador, i va participar en bona part dels actes a favor del règim que es van fer al districte d'Arenys de Mar. El 1924 va prendre part, amb alcaldes i altres prohoms favorables al dictador, en l'acte d'afirmació patriòtica que es va fer a Sant Celoni, i el 1926 va participar en la comitiva que va anar a rebre Primo de Rivera quan aquest va visitar Arenys de Mar. Anys després, el juny de 1929, va participar en una visita a la fàbrica de llet condensada marca "El Pagès" de Sant Celoni, amb diferents personalitats que tornaven d'una festa a Tordera. Hi havia, entre altres, el governador civil, Joaquim Milans del Bosch, i Josep M.

La Cooperativa de Barbers de Sant Celoni a can Valls d'Olzinelles pels volts de 1937, en temps de guerra. Pius de Valls és a l'esquerra, de cara, al costat de Narcís Abel. Arxiu d'Imatges de Sant Celoni.

Don Pius de Valls i de Feliu, a la dreta, acompanyat de Narcís Abel, capatàs de can Valls d'Olzinelles, i el seu fill Jaume Abel pels volts de 1933. Arxiu d'imatges de Sant Celoni.

Milà i Camps, president de la Diputació Provincial. Entre 1930 i 1931 va ser regidor de l'Ajuntament de Sant Celoni, essent alcalde des del 16 de desembre de 1930 el seu amic Joaquim Oller Draper, de la Lliga Regionalista, un altre gran hisendat del Montnegre, propietari de ca l'Oller de Fuirossos, que va ostentar el càrrec perquè era el segon major contribuent del municipi i perquè el titular, Eduard Domènech, havia dimitit. Pius de Valls va entrar a l'Ajuntament el 26 de febrer de 1930 i va ser regidor fins que es va proclamar la República. Era el final del regnat d'Alfons XII, en què, després de la dimissió del dictador Miguel Primo de Rivera el 30 de gener de 1930, el van substituir com a cap de govern el general Dámaso Berenguer (30 gener 1930-18 febrer-1931) i l'almirall Juan Bautista Aznar (18 febrer-14 abril 1931).

En un altre ordre de coses, com a gran terratinent, també vetllava per l'aprofitament dels recursos de les seves propietats i va participar en diversos organismes. El 1907, com a representant de l'Assemblea Surera i Tapera del districte d'Arenys, juntament amb Josep Alfaras, va anar a Madrid per afers de l'entitat, i el 1911 va participar a Girona en la formació de la Unió de Propietaris Surers Catalans, de la qual va ser vicepresident en la primera junta. El 1904 va ser escollit arxiver bibliotecari de la Junta de la Societat Espan-

yola d'Apicultura i, en l'àmbit sindical agrari, va ser un dels fundadors de la Cambra Agrícola del districte d'Arenys de Mar el 1908 i vicepresident de la primera junta directiva de l'entitat, a la qual va tornar a entrar el 1915 com a vocal. També va ser, com a mínim des de 1903, subcap d'Olzinelles del cos de sometents armats de Catalunya.

Com a membre de l'aristocràcia barcelonina, participava en actes socials amb els seus germans. L'abril de 1930 també va ser present, amb el seu germà Ramon, en la rebuda a Barcelona del ministre de Treball, Pedro Sangro y Ros de Olano, amb qui estava emparentat, que venia en representació del govern a la inauguració d'un monument dedicat al que n'havia estat president, el conservador Eduardo Dato.

Entre 1921 i 1930 va exercir periòdicament de director de torn de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona, presidint les operacions a la sucursal de Sant Martí de Provençals, i era conseller de l'entitat. Durant la Segona República tampoc no va descuidar les relacions públiques i polítiques, entre les quals destaca la visita al general Batet el setembre de 1934, poc abans dels Fets d'Octubre, o al conseller de Cultura de la Generalitat, Lluís Duran i Ventosa, l'octubre de 1935.

Cap a mitjan anys vint, en temps de la dictadura de Primo de Rivera, devia fixar la seva residència a la masia pairal de can Valls d'Olzinelles, on vivia amb els seus germans Ramon i Antoni. Pius de Valls havia estat un assidu de les tertúlies que els prohoms barcelonins feien al Cafè Restaurant Suís de Barcelona. Allà va conèixer el cambrer Miquel Cairol i li va proposar d'obrir un hotel a Sant Celoni, al magnífic casal de la seva propietat que hi havia a la plaça Major del poble. Així és com el 1924 va néixer l'Hotel Suís de Sant Celoni, que va manllevar el nom de l'establiment barceloní.

El juny de 1925 Pius va organitzar amb els germans una gran revetlla a la masia d'Olzinelles per celebrar la festa de Sant Antoni. Hi van participar, entre d'altres, l'arxiduc d'Àustria Leopold Salvador i molts membres de l'aristocràcia i la burgesia benestant de Barcelona, que van sortir de la ciutat cap a Sant Celoni en vint-i-set cotxes i van sopar a l'Hotel Suís abans d'anar a Olzinelles. Uns anys més tard, el 1928, es va fer a can Valls un campament de boy-scouts de la secció barcelonina dels Exploradores de España, en uns terrenys cedits per Pius de Valls i de Feliu; una acampada de la qual ja hem parlat al núm. 15 de *L'Aulet*. L'octubre de 1930 hi va tornar a haver un campament a can Valls, en aquest cas del Centre Excursionista Barcelonès, que hi va fer una acampada social per festejar les sortides a la muntanya que havia dut a terme.

Hotel Suís, casal dels Valls d'Olzinelles a Sant Celoni, edificat el 1886 per Ramon de Valls. Va ser transformat en hotel l'any 1924 per Pius de Valls".
Fotografia: Josep M. Abril, 2020.

A l'època de la República, el juliol de 1932, Pius de Valls va ser objecte d'un homenatge a can Valls d'Olzinelles per part de la Federació de Societats Excursionistes de Catalunya, que li va entregar un diploma, ofrena de la Societat Protectora d'Animals i Plantes, per agrair-li la conservació i bona gestió dels boscos seculars d'Olzinelles i Montnegre i la seva actitud en defensa de la riquesa forestal; a l'acte, que es va fer a la font de l'Arenyal, hi va participar Francesc Farreras i Duran com a delegat de la Generalitat. El 1935 també hi va haver una acampada a Olzinelles del Club Muntanyenc Barcelonès. L'arxiduc d'Àustria i la seva família van fer diverses estades a can Valls d'Olzinelles convidats per Pius de Valls; una va ser el 1921, però hi van tornar més endavant, a més de participar

en la revetlla de juny de 1925 ja esmentada. El maig de 1929 també hi va anar el bisbe de Barcelona.

Des de 1927, any que el municipi d'Olzinelles es va agregar a Sant Celoni, Pius de Valls i de Feliu va passar a ser el major contribuent de Sant Celoni. Les seves extenses propietats forestals eren les més importants d'Olzinelles i segurament de tot el Montnegre, i els estius se n'extreien grans partides de suro que, entre els segles XIX i principis del XX, era molt apreciat i ben pagat per fer-ne taps. Com altres grans propietaris de la zona, Pius de Valls devia jugar un paper decisiu en l'agregació d'Olzinelles al terme de Sant Celoni. Aleshores, com que a l'Ajuntament celoní hi havia d'entrar un representant de l'antic municipi, hi va acce-

dir com a regidor Narcís Abel Florí, capatàs encarregat de la finca de can Valls d'Olzinelles i home de la total confiança de Pius de Valls, que havia estat alcalde d'Olzinelles entre 1924 i 1927, en un mandat propiciat també per l'hisendat en temps del directori militar de Primo de Rivera.

Com explica Josep Llovera, durant la Guerra Civil, aconsellat pel mateix Ajuntament de Sant Celoni, va abandonar can Valls d'Olzinelles i va anar a viure a l'Hotel Suís -establiment situat a la plaça Major del poble i que era de la seva propietat-, ja que allà estava més ben protegit. Grups incontrolats feien sovint registres i saquejos d'aquestes riques cases de muntanya, que estaven aïllades, i era impossible garantir la seva seguretat. A la masia, en temps de guerra, hi va haver milícies.

L'hospitalitat i la caritat de la família Valls era ben coneguda a la contrada: els captaires i pobres rebien sopar i els deixaven passar una nit a la pallissa o en algun altre indret de la casa, i l'endemà marxaven amb una petita almoina. També la gent de Sant Celoni podia anar a fer un carro de llenya als boscos de can Valls d'Olzinelles sense que hi hagués objeccions. El 1935 la secció cultural de la Cooperativa la Previsora, amb molts joves integrants de la Penya Cultural Germanor, va organitzar la primera festa del treball el dia 1 de maig, i Pius de Valls els va permetre de fer l'aplec a les seves propietats, a la font de la Pega, i va col·laborar generosament perquè es poguessin fer sardanes i un certamen literari amb premis. Aquell dia es van aplegar centenars de persones als boscos i a les fonts de la Pega i de

l'Arenyal per fer l'arròs. Pius de Valls es feia amb la gent, i va participar en la festa tot explicant anècdotes de la seva gestió com a diputat provincial. Aquest gran hisendat i aristòcrata era una persona ben senzilla, molt accessible, simpàtica i de tracte planer amb treballadors del bosc, masovers i gent de la rodalia. El caracteritzava la seva alçada i la llarga i venerable barba blanca que portava. A *El meu llibre de Sant Celoni*, Josep M. Alfaras explica una divertida anècdota que mostra que, tot i ser de la noblesa, no era gens tocat ni posat: cap al 1928 o 1929 don Pius va anar a Barcelona i, en tornar cap a l'estació, va caure un xàfec tan gran que omplia el passeig de Gràcia de costat a costat, amb un pam d'aigua o més. Ningú gosava creuar-lo, però ell, decidit, es va treure les sabates i els mitjons, es va arremangar els pantalons

com si fos un pagès a l'hora de regar i va travessar amb una sabata a cada mà. Un fotògraf el va veure i l'endemà va sortir la imatge al diari amb un comentari que deia, si fa no fa, "Paso aristocrático por las calles de Barcelona. El exdiputado Don Pio de Valls, después del aguacero..."

Escut de la família Valls d'Olzinelles que corona l'Hotel Suís. Al cim del costat dret de la façana una pedra té la inscripció: "Reedificat en 1886 per Ramon de Valls". Fotografia: Josep M. Abril, 2020.

Bibliografia:

ABRIL LÓPEZ, Josep M.: *Patrimoni Històric Arquitectònic de Sant Celoni*. Catàleg. Sant Celoni, 1992, revisió i ampliació 1997. Inèdit, exemplar consultable a la Rectoria Vella. Fitxes 106 i 41.

ABRIL LÓPEZ, Josep M.: "Abel Florí, Narcís" i "Oller i Draper, Joaquim" dins PLANAS MAREMA, Jordi (Coord.): *Alcaldes i alcaldesses del Vallès Oriental (segle XX)*. *Diccionari Biogràfic*. Museu de Granollers, Granollers, 2007.

ALFARAS, Josep M.: *El meu llibre de Sant Celoni*. Columna, Barcelona, 1993. Pàgs. 125-127.

La Vanguardia, hemeroteca digital. Notícies sobre Pius de Valls i de Feliu, 1895-1935.

LLOVERA i FONTANÉ, Josep: *La Vida al Montnegre*. Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny, Ajuntament de Sant Celoni, Sant Celoni, 2002.

PLA i REVERTER, Joan: "Don Piu de Can Valls d'Olzinelles". *Germinal*, núm. 47, setembre 1984.

POMÉS, Jordi: "Valls i de Feliu, Pius de". Dins Els Diputats de la Mancomunitat de Catalunya. 2015. <http://diputatsmancomunitat.cat/mancomunitat/content/valls-i-de-feliu-pius-de>

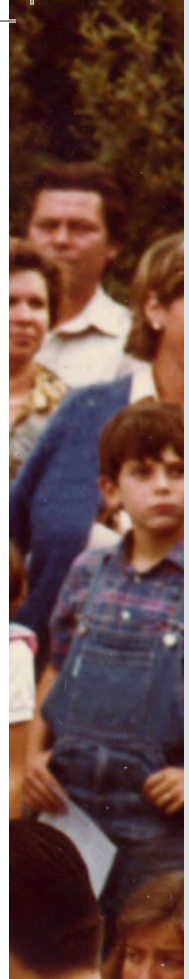

El Montnegre a *El meu llibre de Sant Celoni* de Josep M. Alfaras

Joan Portals Martí

J. M. Alfaras en un moment de la seva intervenció a la celebració del XXV aniversari del nomenament de mossèn Francesc Malgosa com a rector de Sant Martí de Montnegre. Al darrere, hi veiem, entre altres, la seva esposa Margarida Panareda (mirant cap a la dreta, darrere la nena), Lluís Balaguer i Joan Sibina, propietaris de can Preses i de Vilarrasa, respectivament, i l'historiador Josep Maria Font i Rius.

El mes de març de l'any 1993, els hereus de Josep M. Alfaras van publicar a l'Editorial Columna una sèrie d'escrits que aquest havia anat produint al llarg dels darrers vint anys de la seva vida i que ell ja destinava al que volia titular *El meu llibre de Sant Celoni*. Alguns d'aquests textos havien estat ja publicats en programes de Festa Major i en revistes locals i d'altres eren inèdits.

Josep M. Alfaras i Castañeda havia nascut a Sant Celoni, on residí la major part de la seva vida, l'any 1913. Exercí d'advocat a la vila i a Barcelona fins a la seva mort l'any 1990. Com resumeix molt bé la contraportada d'aquesta obra, fou persona de gran religiositat, esperit independent i inquiet, gran lector i, com a escriptor, va conrear al llarg dels anys la poesia i la prosa.

En el primer text, inèdit fins aleshores, que el llibre recull amb el títol *Una carta*, Alfaras fa ja tota una declaració d'intencions respecte a quin havia de ser el contingut d'aquella obra que a poc a poc anava elaborant, una obra que, diu, *"vol reflectir la meua manera de veure Sant Celoni; tal com el veia quan era infant; també tal com el veig ara que ja m'acosto a la seixantena"* i que havia de ser com una carta dirigida a la gent de Sant Celoni, però també a tothom que volgués interessar-se per la vila i la seva gent.

Al final d'aquesta carta manifesta també que quan ell parla de Sant Celoni, de vegades no es limita a la vila ni al seu terme municipal, sinó que s'estén cap al Montnegre o cap al Montseny. Amb unes paraules que no poden ser més explícites dels seus sentiments al respecte: *"... Però és que al voltant de Sant Celoni no hi ha pas cap paret. Contràriament l'envolten boscos i muntanyes que formen part del seu paisatge i pobles que l'influeixen i en reben influència, i una economia i unes tradicions que van més enllà dels límits o en venen..."*.

I entre els llocs on es manifesten aquestes influències mútues esmenta amb especial èmfasi els de Vilardell i Montnegre, els quals, confessa, *"van influir moltíssim en la meua manera de ser de Sant Celoni"*.

No és d'estranyar, doncs, que entre els textos que el llibre recull n'hi hagi alguns, cinc concretament, que sota l'epígraf *"De Montnegre"* tenen alguns indrets d'aquesta muntanya com a veritables protagonistes. Els llocs als quals l'autor es refereix en

aquests capítols són el desaparegut rec del molí d'en Coll, l'entorn de can Cases, can Preses, can Valls d'Olzinelles i la que ell anomena *"la pila dels bitllets"*, una plaça carbonera propera a l'antic camí que baixa de can Ginestà a Sant Celoni, creuant el camí Pla.

El títol del primer d'aquests textos, *"El rec del molí d'en Coll, una topografia perduda i enyorada"*, una Nadala que havia escrit l'any 1974, és prou explícit respecte els sentiments que l'havien inspirat, que no eren altres que la nostàlgia davant la desaparició d'aquest rec provocada per la construcció de l'autopista.

Són unes pàgines en les quals afloren els sentiments i els records viscuts en un indret on, com ell diu, *"s'hi ajuntaven en perfecta harmonia l'espontaneïtat de la Natura i l'obra de l'home"*. La primera sensació que reviu en recordar aquell curs d'aigua ja desaparegut és la de verdor, una verdor variada i suggestiva que venia a sumar-se a molts altres colors que també hi eren presents, *"sia a la brillantor de les teranyines quan hi batia un raig de sol... els colors de les flors quan n'era temps... el de les terres dels propers conreus i els del camí o corriol fressat"*.

Portada d'El meu llibre de Sant Celoni, editat per COLUMNA l'any 1993.

Una vista de can Cases on es veu la masia, a baix a l'esquerra, i el campament excursionista que es va muntar en un dels seus camps com a XXV Campament General de Catalunya, l'any 1975. Al darrere, hi veiem ca l'Arabia, la muntanya del fons és el Montllorer. Per al programa d'aquesta celebració, J. M. Alfaras va escriure el capítol "Can Casas, el lloc de l'acampada".

Tot plegat formava una simfonia de llum, de color i de vida: *"Vives les plantes. Viu el ventjol, els ocells, les papallones i altres insectes, les granotes, els rats-buys, els peixos... Vius les remors, els cants i el soroll de tot això que es trobava a l'indret on éreu i els més somorts que arribaven del poble, del tren o de la carretera juntament amb la veu de la Tordera que baixava en la mateixa direcció uns metres més fonda a mà esquerra"*. I, per ell, totes aquestes meravelles cantaven la glòria de Déu en una mostra dels sentiments religiosos que van inspirar sempre la seva vida.

Després de la nostàlgia de la natura que envoltava el rec, els seus records es dirigeixen a la bassa i a la casa del Molí amb la turbina i la mola i

amb la presència de les persones de tarannà hospitalari que encara donaven vida a aquell antic indret idíl·lic. Això no és obstacle, però, que enyori les coses que s'han perdut: *"el rec, el camí, l'aigua, les llums..."* unes coses de les quals encara en gaudeix, *"però només en el record"*.

Tot plegat no fa més que confirmar l'encert del títol que encapçala aquest antic article escrit l'any 1974 i dedicat a recordar aquell rec del Molí d'en Coll, *"una topografia perduda i enyorada"*, amb uns paràgrafs presidits per la nostàlgia, un sentiment que l'autor plasma amb un llenguatge poètic i bellament descriptiu.

El segon dels articles del llibre dedicats al Montnegre va ser publicat el maig

de 1975 dins el programa del XXVè Campament General de Catalunya, que es va aplegar a les proximitats de can Cases en unes terres de conreu que en part eren d'aquesta masia i en part de la de can Ginestà.

Es tracta d'un treball en què Josep M. Alfaras aprofita l'ocasió per oferir als lectors del programa confeccionat amb motiu de l'esdeveniment una visió històrica il·lustrativa del passat d'aquell indret. Una visió que primer té un caire general, per passar després a concretar-se en algunes vivències protagonitzades pels avantpassats de l'autor, propietaris de can Cases, concretament pel seu besavi, unes vivències que s'acaben barrejant amb les viscudes durant la infància.

Destaca primerament que, malgrat que en aquell moment des del lloc d'acampada només es veuen tres cases, segles enrere l'indret havia estat molt més sembrat de masies i que la desaparició d'aquell antic poblament havia obeït a causes diverses, algunes de les quals tenien a veure amb la propagació de diverses pestes a l'edat mitjana.

Centrant-se ja concretament en la masia de can Cases, recorda que els seus antics amos eren pagesos de remença subjectes als senyors del castell de Montnegre, com havien reconegut Bartomeu Casas i la seva filla Sàlvia en la *confessió* que havien atorgat a favor de Joan Guerau de Gualba, senyor del terme del castell, a principis del segle XVI, un document en el qual es concretaven els seus deures envers el Senyor.

Seguidament passa a referir-se a diferents tradicions i contalles, la majoria relacionades amb les guerres i els lladres, algunes de les quals protagonitzades també pel seu besavi, fins a arribar a les viscudes per ell mateix en els anys de la seva infància a la cuina gran de la masia. Allà, al voltant de la llar de foc, en un autèntic *foc de camp* dirigit aleshores pel masover, recorda que es produïa una mena de cercle de formació espontània en el qual s'alternaven oracions, contalles, converses, parers i observacions, fins que els assistents es retiraven a dormir mentre el foc s'anava esmor-teint sense apagar-se del tot.

Aquest article, juntament amb l'anterior, va ser inclòs al llibre que la Unió Excursionista de Sabadell va publicar l'any 1984 amb motiu de la celebració de la V Ronda Vallesana, una ronda que aquell any va estar dedicada a recórrer la Serralada del Montnegre amb l'objectiu, com ha fet any rere any fins a la 40a edició celebrada el 2019, d'acostar els nostres paisatges a la gent del país. I en aquest llibre els dos articles de Josep M. Alfaras que acabem de comentar van compartir espai amb els de Mn. Francesc Malgosa, Mn. Jaume Cuduñet, Carles Puche, Josep Llovera, Jaume Mora i Alfred Rodríguez Picó, entre altres col·laboradors de l'edició.

El tercer article del llibre porta per títol "Un cenacle literari a Montnegre l'any 1897" i havia estat publicat a INDIVISA el mes de maig de 1965. En aquest article, Alfaras recorda l'estada que Antoni Rubió i Lluch i la seva família van fer a can Preses l'estiu de 1897, estada que havia conegut gràcies a haver trobat en un mercat de llibres vells el llibret *Records de Montnegre*. En aquest llibret, Antoni Rubió descrivia diverses vivències d'aquells dies a muntanya dedicats a la contemplació de la natura, a l'oci i a la conversa amb els amics, unes persones cultes i d'esperit selecte, amants de la poesia, amb una especial inclinació per les coses divines.

I el contingut d'aquell llibre, la seva poesia i l'actitud vital dels seus protagonistes fan que

Josep M. Alfaras els contraposi als *"temps actuals, de crisi de l'home, en què sembla que s'hagi perdut el gust per les coses elevades i s'hagi instaurat l'imperi de la lleugeresa, el gregarisme i la xavacaneria..."* i l'impulsa a recomanar als seus lectors que aprofitin les vacances que s'apropen, dignifiquin l'estiueig i *"pugin amb l'esperit ben enlaire"*, de manera que *"es facin millors i millorin als que els envolten"*.

Can Valls d'Olzinelles i el seu propietari, don Pius de Valls i de Feliu, són els protagonistes del següent capítol del llibre que, amb el títol "Aristocràcia", havia estat publicat el novembre de 1978 al Butlletí ASVAT, núm. 34. Explica unes anècdotes protagonitzades cap a l'any 1928 o 1929 per l'aristòcrata hisendat, anècdotes que donen idea del seu tarannà bonhomí.

Una sortida de missa a Sant Martí de Montnegre cap al començament de la dècada dels 40. La celebració dominical era un element de cohesió que, un cop a la setmana, facilitava el tracte entre els veïns de les masies i els proporcionava la possibilitat de posar-se al dia de les novetats que s'havien esdevingut en els ambients respectius.

Una fotografia de Josep M. Alfaras els anys 70 a la finca de can Cases. Al fons, hom pot veure el turó d'en Ginestar i els camps de la Colomina, tocant a la masia de can Cases que es veu lleugerament a continuació.

Es tracta d'un article relativament breu, sense altra pretensió que la descripció humorística d'un personatge que va tenir una rellevància en el seu temps i en el seu espai vital, que havia arribat a diputat provincial a l'època de la Mancomunitat i que, per cert, és el protagonista d'un molt ben documentat treball de Josep M. Abril en les pàgines d'aquest mateix número de *l'Aulet*.

El darrer article del llibre, dins els dedicats al Montnegre, datat el 9 d'agost de 1989, porta per títol "*La Pila dels Bitllots*" i està escrit en forma de carta a la seva filla Teresa després que el pare l'hagués anat a visitar quan estava "*reposant amb la cama estirada i embenada*" i aquella li hagués demanat que escrivís sobre coses relatives als avantpassats i a la història de la família, una petició que li havia fet quan, durant la conversa, el pare li havia esmentat la pila dels Bitllots, un indret del qual ella no en tenia notícia.

En primer lloc, Alfaras situa la plaça carbonera d'aquest nom a les proximitats del camí antic que baixa de can Ginestà cap a Sant Celoni, creuant el camí Pla, prop de can Cases. Aclareix que els bitllots són els trossos de llenya que es tenen a punt a la plaça carbonera per a bitllar, és a dir, per destapar la part superior de la pila de carbó quan ja crema, tirar-hi més llenya i tornar-la a tapar.

El primer fet que recorda haver sentit explicar en relació amb aquest lloc va ser una antiga baralla entre carboners que havia provocat la mort d'un d'ells després de la qual, i per evitar en quedés rastre, els altres van procedir a bitllar la pila no pas amb llenya solament sinó amb el cadàver del company.

Un episodi més recent, que va passar cap a l'any 1867, va ser protagonitzat pel seu besavi Francisco Planas i Casas, fill de Francisco Planas Besa, de Montseny, i de la pubilla de can Cases anomenada Petronil·la. Quan tornava a Sant Celoni muntat en una mula va ser atacat prop de la pila dels Bitllots per un home que li va disparar un tret que va causar la mort de l'animal, sense que aquell sofrís cap dany, ni tampoc l'agressor, a qui el besavi havia respost amb dos trets de la pistola que duia a la faixa.

L'assumpte va quedar aclarit el diumenge següent quan, a

Indret del camí ral entre can Bosses i can Cases, on el propietari d'aquesta masia va ser objecte d'un atemptat frustrat, a mitjan segle XIX, fet que explica J. M. Alfaras al capítol intitulat "*La pila dels Bitllots*".

la sortida de missa, el besavi va ser interrogat pels presents sobre l'atac sofert i la identitat de l'agressor. En respondre que només calia que la gent mirés al seu voltant per saber qui havia estat, un dels circumstants va abaixar el cap i va marxar ràpidament del lloc.

Relacionat també amb l'indret protagonista d'aquest article, Alfaras recorda el segrest de què va ser víctima el mateix besavi un dia que tornant de l'aplec de l'ermita de Sant Guillem que hi ha a Campins va ser agafat, prop de can Cases, i endut en una cova de Susqueda, on va ser obligat a escriure cartes a son pare detallant-li l'import del rescat que exigien pel seu alliberament, la ruta a seguir per qui portés els diners, etc. Gràcies a un enginyós truc del segrestat que el llibre detalla, i una vegada aconseguit l'alliberament, va ser possible la detenció dels autors materials del segrest i també la de les "lloques", persones benestants i de bona fama que secretament dirigien les operacions d'aquella banda.

Un altre incident que el capítol recorda és l'amenaça amb la crema dels pallers que hi havia darrere la casa, al peu de l'era, en cas que no fos omplert amb una determinada quantitat de diners un sarronet deixat a la reixa de la finestra de la cuina. Una amenaça que es va complir quan, després de moltes hores de vigilància des d'una finestra darrere la casa i sempre amb l'escopeta a punt, el besavi havia baixat a menjar alguna cosa, moment en el qual tots els pallers

es van encendre de manera instantània i simultània.

Tan avorrits es van sentir de les sovintejades visites dels lladres a la casa que els besavis van decidir anar a viure a Arenys de Munt, un fet que va desplaure a l'aleshores alcalde. Mentre tramitaven la documentació necessària per dur a terme el canvi de domicili, gestió que va comportar el seu temps a causa de l'oposició municipal, i pensant que les circumstàncies de perill havien canviat, es van decidir de la seva decisió de canviar la seva residència.

Encara l'autor d'aquella carta a la filla recorda algun altre episodi puntual del qual havia tingut notícia, com un robatori de joies o l'atac sofert pel mateix besavi al peu de l'esconp prop de la llar de foc, el qual va aconseguir convèncer els lladres quan acabava de resar el Crec-en-un-Déu. El darrer d'aquests episodis violents havia estat el robatori de la guardiola de l'àvia (amb cent unces d'or) quan aquesta només tenia cinc anys.

Acaba la carta a la filla explicant-li que can Cases era una possessió del senyor feudal, baró de Montnegre, i que els habitants de la casa eren pagesos de remença adscrits a la terra i sotmesos al seu senyor, com expliquen alguns documents antics als quals fa referència, alguns dels quals del segle XIII i posteriors.

És el final del darrer dels cinc capítols d'*El meu llibre de Sant Celoni* que el seu autor

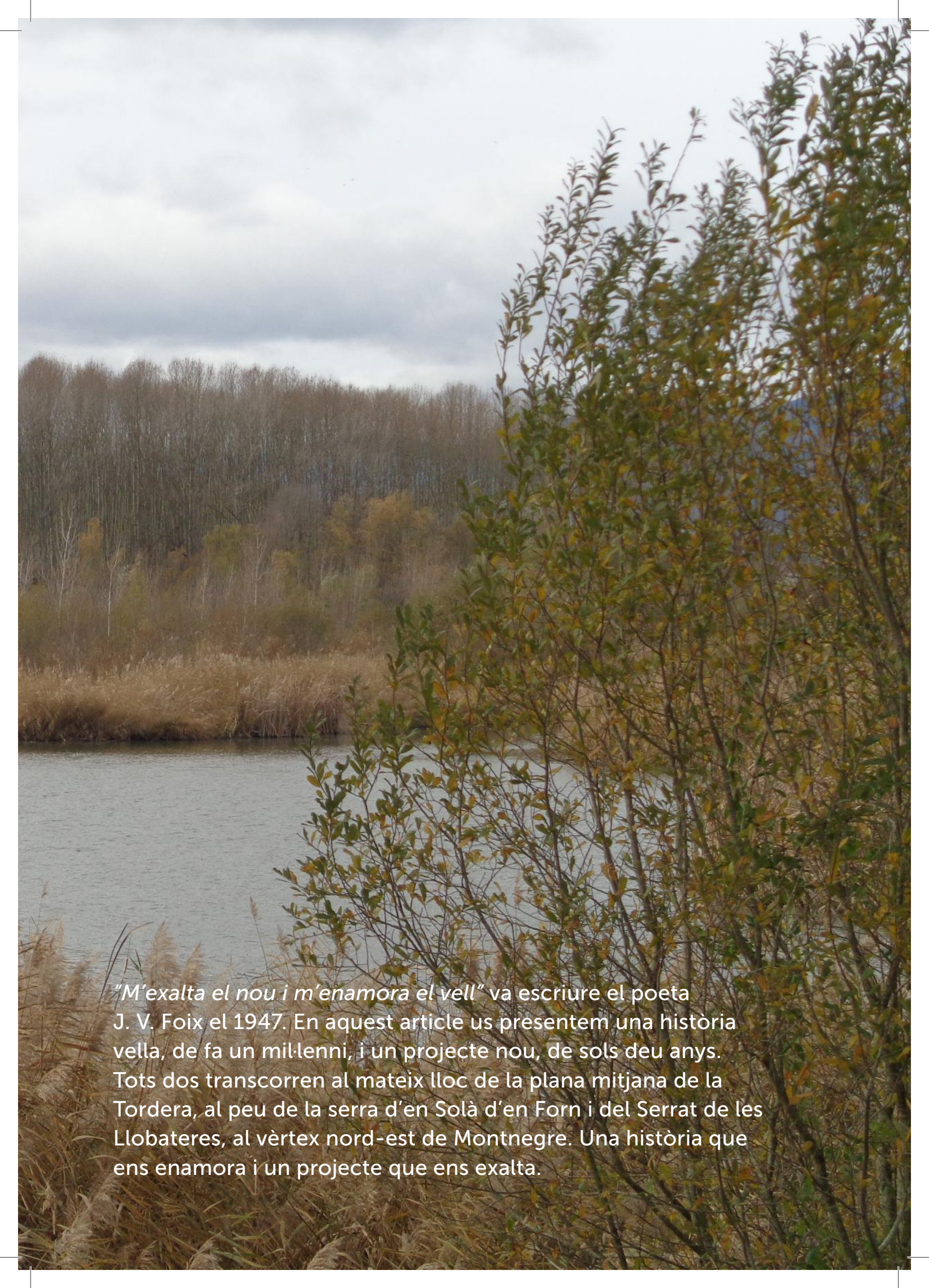
dedica al Montnegre, un llibre que per damunt de tot és autobiogràfic i en el qual Josep M. Alfaras explica amb detall i molt de sentiment les seves vivències al llarg dels anys en un entorn que, com explica molt bé a la carta que inicia l'obra, *"des de Sant Celoni s'estén fins al Montnegre o el Montseny, amb els boscos i muntanyes que formen part del seu paisatge i amb les persones que li influeixen i en reben influència"*.

Com diu la contraportada del llibre, en tots els escrits l'autor es mostra un enamorat de la seva vila natal i de la comarca que l'envolta, i els ret un elogiós homenatge que és alhora testimoni vivencial, en forma de carta, d'un temps i d'uns llocs tan estimats per ell com el Montnegre i el Montseny.

Tot visitant el planter de Joan Bertran a can Puigvert d'Olzinelles el 1934. J. M. Alfaras i Joan Bertran són els del mig del grup.

El gorg del Perxistor i els aiguamolls de les Llobateres

Oscar Farrerons Vidal
Dr. arquitecte

A landscape photograph showing a calm body of water, likely a river or lake, in the middle ground. In the background, a dense forest of tall, thin trees covers a hillside under a cloudy, overcast sky. In the foreground, there are various trees and bushes, some with green leaves and others with yellowing autumn foliage. The text is overlaid on the lower-left portion of the image.

"M'exalta el nou i m'enamora el vell" va escriure el poeta J. V. Foix el 1947. En aquest article us presentem una història vella, de fa un mil·lenni, i un projecte nou, de sols deu anys. Tots dos transcorren al mateix lloc de la plana mitjana de la Tordera, al peu de la serra d'en Solà d'en Forn i del Serrat de les Llobateres, al vèrtex nord-est de Montnegre. Una història que ens enamora i un projecte que ens exalta.

La Tordera aigües avall del gorg d'en Perxistor, mirant cap al Montseny (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

La Tordera

En el seu discórrer tranquil per la plana vallesana entre el Baix Montseny al nord i el Montnegre a sud, la Tordera era històricament acompanyada per un ric bosc de ribera de gatells, salzes, freixes, verns i oms. Entre les planes de la parròquia de Gaserans i els nuclis de Fuirosos i Ramió encimbellats a les obagues septentrionals del Montnegre, els boscos han estat generosos, oferint als homes la seva producció silvícola i la seva riquesa faunística.

Amb el pas del temps la plana es va anar

artigant i obrint al conreu de la terra, per on també passava el camí ral de Barcelona a Girona. Tot l'entorn mantenia un perfecte equilibri en què la naturalesa era pròdiga. En alguns trams la Tordera mandrejava i formava aiguamolls, on creixia el canyissar i, entre ell, hi vivien tot tipus d'aus aquàtiques com la fofja, el berrat pescaire, l'ànec collverd i la polla d'aigua. En els frondosos boscos que alimentava amb els seus afluents la Tordera, la cacera era abundant i apreciada.

La vida moderna que va arribar amb el segle XX ha portat una gran urbanització, la

construcció d'extensos polígons industrials i l'abandonament de l'agricultura tradicional. Hi ha actualment plantacions voluminoses de pollancre i plàtans, conreus arboris que impedeixen la regeneració periòdica de la vegetació potencial de ribera. Tot i això encara es mantenen de manera natural a la part baixa dels talussos de la Tordera salzedada de sarga (*Saponario-salictetum purpurae*) amb abundància de salze blanc (*Salix alba*).

La Tordera aigües avall del gorg d'en Perxistor, mirant cap a la serra de les Llobateres (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

El gorg del Perxistor

El comte Ramon Berenguer I de Barcelona i la seva muller Almodis van tenir dos fills bessons l'any 1053. Quan el 1076 el comte va morir, el testament indicava que els dos germans havien de regnar en igualtat de condicions, però Ramon Berenguer II, anomenat Cap d'Estopes per la seva cabellera rossa, s'imposà al seu germà Berenguer Ramon II. Això generà força antipaties del segon cap al primer.

El 1082, a l'inici d'un fred mes de desembre, una comitiva reial que es dirigia a Girona encapçalada pels dos comtes bessons de Barcelona, va deturar-se en els espectaculars boscos entre els termes de Sant Feliu de Buixalleu, Fogars de la Selva i Sant Celoni per caçar algun cérvol o senglar. Els nobles eren molt aficionats a l'art de la falcone-

ria, un entreteniment aristocràtic i elitista en què empraven xoriguers, falcons i astors. Ramon Berenguer II, Cap d'Estopes, junt amb la seva host s'endinsava per la carena de la Pedra Creuada; mentre el seu germà Berenguer Ramon II pujava fins a la serra de Fesol i ascendia al turó de ca l'Oller. Tots dos germans perseguien les seves peces i baixaren pels sots i torrenteres fins a la plana torderenca. En aquells moments les rieres desguassaven directes al Tordera, sense l'actual barrera de l'autopista AP-7.

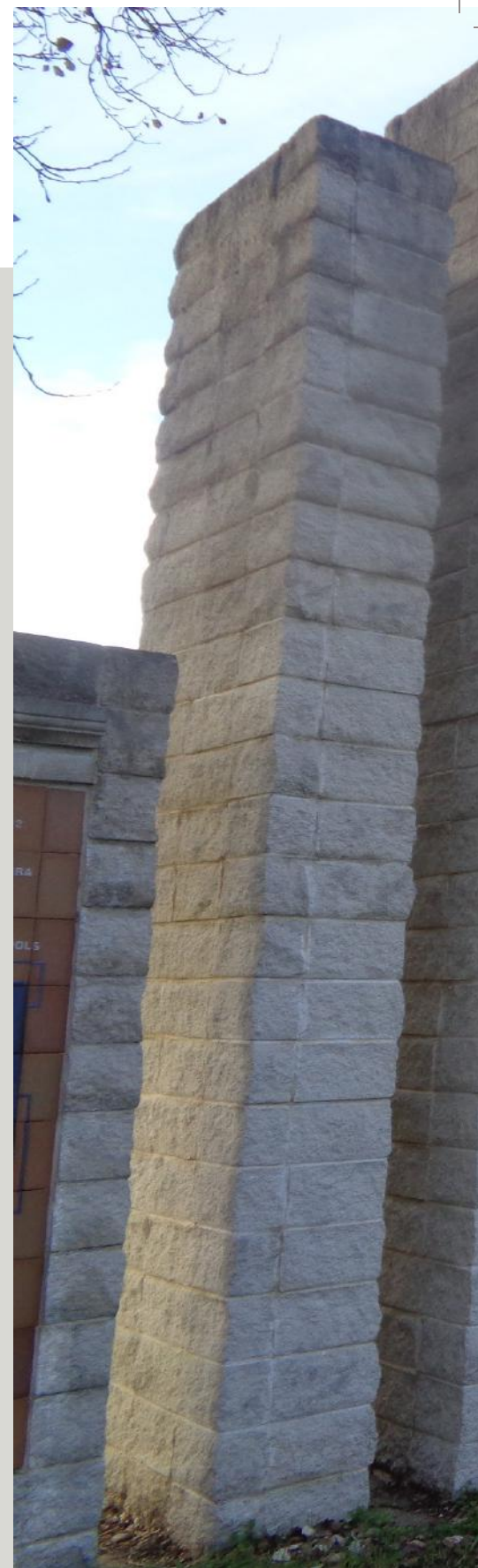
Quan la cacera es desenvolupava entre les zones inundables de la Tordera, el comte Ramon Berenguer II veia als seus peus colobres de collar i serps d'aigua. A la mà, hi portava el seu fidel astor, preparat per a la cacera. En un moment donat, sota les capçades dels arbres que hi havia fa nou-cents anys entre les masies actuals de can Rata i can Pasí, en el fragor de la cacera, els dos comtes bessons es van trobar cara a cara l'un davant de l'altre, tots dos sols, sense escorta ni host.

Berenguer Ramon II, que passarà a la història amb el sobrenom del Fratricida, en aquest lloc va assassinar a sang freda el seu germà, apunyalant-lo repetidament sense pietat. L'astor que portava a la mà el Cap d'Estopes va emprendre esverat la volada fins a posar-se al capdamunt d'una perxa.

El Fratricida va amagar el cos del seu germà bessó en un dels gorgs més foscos i tancats que la Tordera formava en els revolts inaccessibles.

Quan va acabar la cacera i la comitiva reial va trobar a fal-

Detall de la ceràmica al·legòrica a l'assassinat de Ramon Berenguer II, Cap d'Estopes (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

tar Ramon Berenguer II, es començà a buscar el comte desesperadament sense èxit, fins que van veure el seu astor al cim de la perxa, encara espantat pel que acabava de presenciar hores abans del seu amo. L'astor

els portà, de volada en volada, fins on es trobava el cadàver, on el seguici contemplà esglaiat el cos sense vida del comte Ramon Berenguer II. Des d'aleshores el profund gorg que hi havia en aquest tram de la Torde-

ra va anomenar-se gorg del Perxistor, o també gorg de la Perxa de l'Astor. La masia més propera que encara avui es manté dempeus dalt d'un petit muntanyam, també des de temps immemorial, rep el nom de cal Perxistor.

El costat dret del monument del gorg d'en Perxistor (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

Petita bassa
que resta
actualment
darrere del
monument
del gorg d'en
Perxistor
(foto: Oscar
Farrerons,
desembre de
2020)

La comitiva reial recollí el cos, creient que havia mort ofegat. Berenguer Ramon II, nou comte de Barcelona, Girona i Osona, successor del seu germà bessó acabat de morir, disposà que el portessin a Girona per rebre sepultura, i tributar-li els honors que es mereixia. Tothom plorava, el que més el Fratricida, que cridava i sanglotava profundament i es donava cops al pit dissimulant la seva culpa. Tota la ciutat de l'Onyar sortí a rebre el finat amb llàgrimes als ulls, precedida per l'astor de Ramon Berenguer II. Un cop davant de la catedral, enmig d'un gran silenci, el canonge que cantava la missa en comptes de pronunciar els vots acostumats: *"Ajudeu-lo, sants de Déu; sortiu al seu encontre, àngels del Senyor..."* anà repetint aquestes paraules acusadores *"on és el teu germà Abel, digué el Senyor a Caïm..."*. La gent que omplia la catedral de Girona murmurava insistentment, mentre el canonge repetia una vegada darrere l'altre: *"on és el teu germà Abel, digué el Senyor a Caïm..."*. En aquell moment l'astor, que s'havia aturat sobre la porta del temple, caigué mort de dolor i tothom entengué que Berenguer Ramon II era l'assassí del seu germà. La tomba de Ramon Berenguer II, comte de Barcelona, Girona i Osona, resta encara a la catedral de la noble ciutat, anys més tard espectacularment cisellada per Guillem Morell per encàrrec del rei

Pere III el Cerimoniós.

La llegenda explica que el Fratricida es va penedir, i prometé no tenir descendència per deixar el comtat al fill que el seu germà bessó assassinat havia tingut amb la seva esposa Mafalda de Pulla-Calàbria, quan aquest arribés a la majoria d'edat. Així fou que el nebot del Fratricida, anomenat Ramon Berenguer III, en complir els 15 anys rebé el govern dels comtats que el seu oncle li deixà.

Avui, el paisatge mil·lenari que acompanyava les planes al·luvials de la Tordera

ha desaparegut, els boscos han estat talats i han deixat pas a múltiples infraestructures viàries i ferroviàries. Els polígons industrials s'han menjat gran part dels camps. El gorg on va ser llançat el cos del comte ja no existeix, però la memòria del fratricidi es manté a tocar la Tordera. Per a commemorar els 900 anys de l'assassinat de Ramon Berenguer II, el 1982 l'Ajuntament de Sant Feliu de Buixalleu va arranjar el lloc on hi havia l'històric gorg del Perxistor, encarregant un monument a l'arquitecte Joan Castellví. Està situat prop de cal Perxistor, entre

el camp d'en Telleda i el sector industrial de Gaserans, fàcilment accessible des de la carretera C-35, en un vèrtex en què pràcticament conflueixen els termes municipals de Sant Celoni, Sant Feliu de Buixalleu i Fogars de la Selva. El conjunt monumental està dividit en dues parts per quatre grans columnes de pedra. A la dreta, un gran plafó ceràmic, obra de la ceramista Rosa Mataró, mostra una representació de l'assassinat, mentre que al costat esquerre, la ceràmica conté l'arbre genealògic de la dinastia comtal catalana, tot sota l'ombra d'un gran àlber.

Llegint la genealogia de la casa comtal catalana al costat esquerre del monument del gorg d'en Perxistor (foto: Adrià Corella, agost de 2018)

Aiguamolls de les Llobateres

Edicle de fusta que permet contemplar els ocells dels aiguamolls passant desapercebuts (foto: Rosa Pasaret, desembre de 2020)

A ponent del gorg del Perxistor s'ha recuperat un dels marjals que històricament enriqueixen la vida de la Tordera. Els actuals aiguamolls de les Llobateres van ser reconstruïts d'una grava restaurada entre el 1998 i el 2007. Als seus marges, hi creixen herbassars humits, amb lliri groc (*Iris pseudacorus*), càrex (*Carex riparia*) i bova borda (*Sparganium erectum*). En aquest lloc d'alt valor ecològic trobem rèptils i amfibis com la reineta, la granota verda, tòtils i gripaus. Potser

fins i tot podreu veure alguna colobra de collar i serps d'aigua, com les que devien veure els soldats de la cort reial de fa més de 900 anys.

El projecte de recuperació, que es va iniciar el 1998, es va portar a terme a mesura que es produïa l'explotació industrial de la grava, per poder consolidar aquesta gran zona humida, amb una clara demostració de les possibilitats sostenibles de les activitats extractives hu-

manes. El projecte tècnic va permetre l'aflorament d'una làmina d'aigua permanent procedent de l'aquífer de la Tordera, al mateix temps que definia la morfologia de l'excavació per tal de crear un variat ventall d'hàbitats per a la flora i la fauna.

L'estudi va preveure l'existència de talussos submergits de pendent molt suau i aigües poc profundes, per a afavorir l'establiment de la boga i el canyís, imitant els estanys

Dades tècniques bassa de les Llobateres

Bassa	Fondària mitjana	4 m
	Superfície total de la zona humida	61.368 m ²
	Zones d'inundació temporal (aigües poc fondes)	22.698 m ²
	Zones d'aigües fondes permanents	28.701 m ²
Illes	Total superfície illes	268 m ²

El camp d'en Telleda i can Perxistor, mirant des del monument del gorg d'en Perxistor, al fons el Montseny (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

naturals. També es van dissenyar zones d'aigües més profundes, tres illes i, en el perímetre exterior general, talussos de pendents suaus re-vegetats, on es pot trobar herba presseguera (*Polygonum persicaria*), créixens (*Rorippa Nasturtium-aquaticum*) i créixens de cavall (*Veronica anagallis-aquatica*). Per contra, també hi ha parets verticals projectades com a hàbitat de nidificació de l'abellerol i l'oreneta de ribera.

A tocar la bassa de les Llobateres mirant a sud-est, veient al fons la serra de les Llobateres (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

Vista de la bassa de les Llobateres des de darrere la tanca de fusta (foto: Oscar Farrerons, desembre de 2020)

Per tal de reduir el risc d'una inundació i els efectes aigües avall, el projecte va dissenyar els aiguamolls de les Llobateres com a bassa de laminació. En cas de grans avingudes, el que en l'argot local es coneix com a torderades, la bassa disposa d'un calaix d'entrada d'aigua que es reté en aquest gran espai natural i es

retorna lentament a la Tordera després de la punta d'inundació. Els aiguamolls disposen d'una eficient mota de terra vegetal com a defensa de les pertorbacions de soroll provinents de la molt propera AP-7.

La construcció de la bassa de les Llobateres ha demostrat que és possi-

ble conjugar el desenvolupament econòmic i la protecció del medi ambient: l'explotació de l'antiga gravera no buscant la màxima i única lògica econòmica, sinó mitjançant l'adequació morfològica als usos naturals posteriors. Els aiguamolls han permès ampliar el nombre de zones humides en l'àmbit de la plana

al·luvial del curs mitjà de la Tordera, amb una nova llacuna d'infiltració i recàrrega de l'aquífer i una zona de laminació d'avingudes. La potenciació de la diversitat vegetal, faunística i paisatgística, i la seguretat de presència de superfícies d'aigua tot l'any, millora i posa en valor la funció de corredor biològic de la Tordera.

El projecte de la bassa de les Llobateres va dissenyar també un lloc privilegiat d'observació ornitològica, un braç de terra que s'endinsa a l'aiguamoll i que, protegit per un edicle de fusta, suposa un punt de recerca i educació ambiental de primer nivell. Asseguts d'incògnit al seu banc, i mirant un blauet (*Alcedo atthis*),

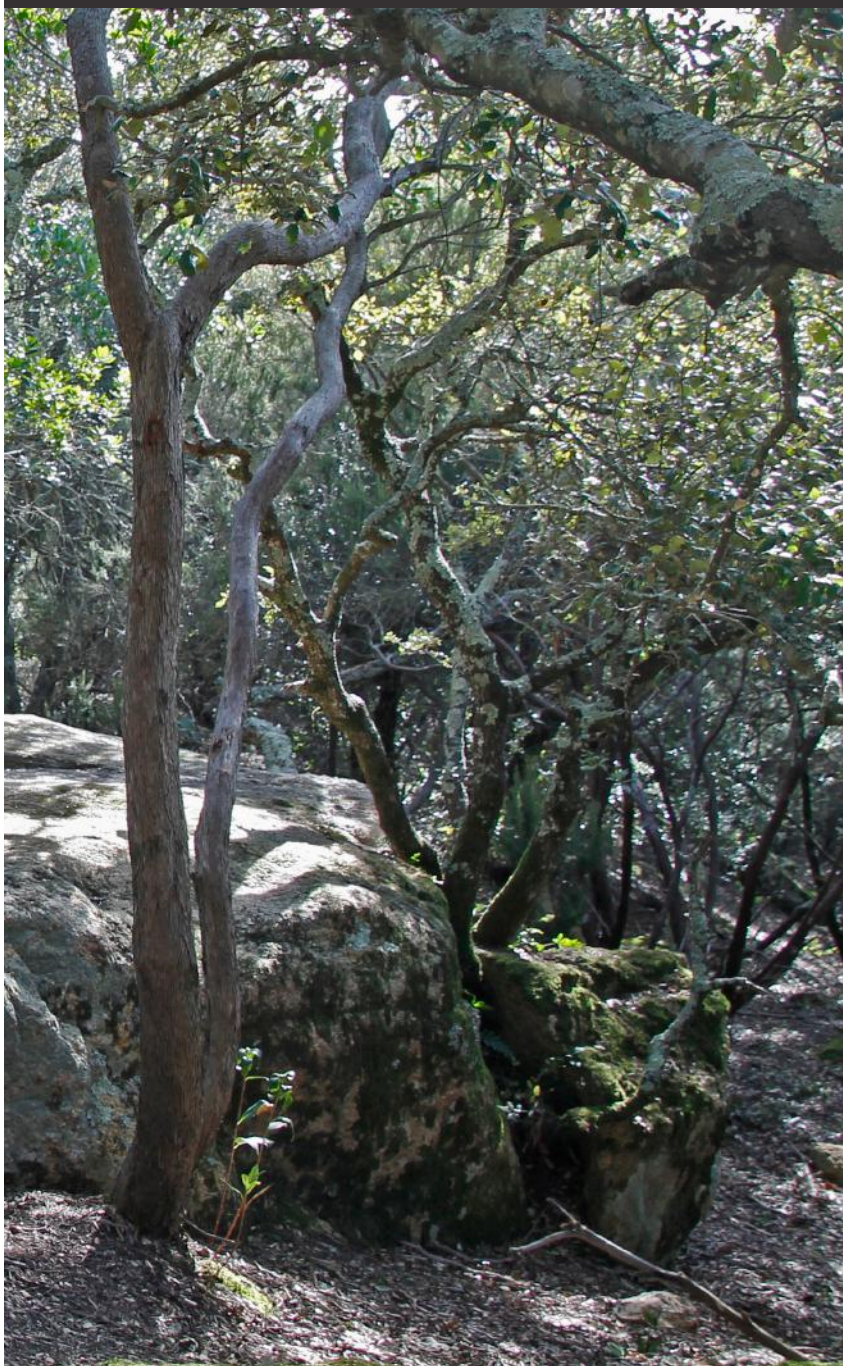
un martinet de nit (*Nycticorax nycticorax*) o un corb marí gros (*Phalacrocorax carbo*), si escolteu amb atenció, potser un semblarà sentir encara els crits desolats dels soldats xisclant al comte Ramon Berenguer II, cap d'Estopes. Una història vella que ens enamora, un projecte nou que ens exalta.

La Taula de les Bruixes i la Pedra de les Olles

Dani Rangil

Taula de
les Bruixes

Un matí de diumenge de cap al 1990, al mercat de Tordera, un bon home —ara lamento no haver-li demanat com es deia— em va preguntar si coneixia la Taula de les Bruixes, una roca granítica damunt la carena propera a la masia on llavors jo vivia. Ningú no me l'havia esmentat abans i, certament, sí que m'havia fixat en aquella roca plana, però ignorava que tingués un nom, i no va ser fins al cap d'uns deu anys que vaig entendre per què. Fou quan, per altres raons, duia una brúixola i em va cridar l'atenció una línia recta gravada, d'un metre de llargada, acabada en una cassoleta o clotet d'un pam de diàmetre. La brúixola mostrava que el rec marcava l'eix est-oest i partia pel mig aquell replà de pedra que en el sentit est-oest mesura 3 metres i 4,20 en el sentit nord-sud. Podria haver estat una casualitat de la natura, però al voltant s'hi podien comptar fins a vint-i-dues cassoletes més, aquestes d'entre 4 i 12 cm de diàmetre, senzilles inscultures —gravats fets a les pedres— que sovint trobem amb forma de cassoletes o cadolles i reguerons, però també amb signes en phi, creus, cercles, angles, retícules o xarxes, figures humanes i, en ben pocs casos, animals com ara cabres, cavalls, senglars o ocells. Són pròpies de finals del neolític, és a dir, de més de quatre mil anys d'antiguitat, fet que van confirmar els arqueòlegs que van visitar posteriorment la Taula de les Bruixes. Des de la intuïció popular, qui sap quants segles enrere, s'havien identificat aquells gravats com a símbols no cristians i, per tant, cosa de bruixes. L'existència de les inscultures s'havia anat esborrant de la memòria, però va romandre el nom com a testimoni.

Pla de Forcs.

Així com al Corredor hi ha un bon nombre de monuments megalítics, al Montnegre són molt escassos els que s'han confirmat fins ara, com el menhir tombat al pla de les Bruixes, prop de Collsacreu i, per tant, gairebé a la "frontera" amb el Corredor. Per tant, potser els testimonis més notables d'aquell temps trobats fins ara al Montnegre són les inscultures de la Taula de les Bruixes, a Hortsavinyà, i les de la Pedra de les Olles, al pla de Forcs de Sant Iscle. Aquesta fou identificada per Ricard Pascual Guasch el 1988.

El pla de Forcs està situat en una cruïlla de camins, d'allà es pot baixar cap a Sant Iscle, pujar cap a Vallgorguina, i tam-

bé cap al Collsacreu o cap a Montnegre per cal Paraire. La Pedra de les Olles és una de les tres roques granítiques del conjunt, ombrejades per unes majestuoses sureres. Les seves inscultures són molt més visibles que les de la Taula de les Bruixes. Hi trobem vint-i-cinc cassoletes, la més grossa d'uns 40 cm de diàmetre, i la resta d'entre 8 i 20 cm. A més, algunes estan comunicades per reguerons, figures anomenades halteres, derivat dels *halters*, les peses que s'aixequen en l'halterofília. A la pedra del costat hi ha algunes cassoletes més, però els arqueòlegs creuen que són de formació natural.

Es creu que les halteres ser-

vien per a libacions, rituals on s'hi vessava aigua, sang, llet o mel líquida, però creiem que l'element amb més càrrega simbòlica és el format per quatre cadolles en forma de creu, les més distants unides per un rec corbat. L'eix llarg fa 60 cm i el curt, 35. Podria ser una representació esquemàtica d'un ocell o d'una divinitat alada.

A la Roca de les Olles els gravats salten a la vista; en canvi, a la Taula de les Bruixes, tret de la línia llarga, costen de veure, però els elements simbòlics que s'hi intueixen ens acosten clarament a creences sobre el més enllà ben vigents fa quatre mil·lennis.

L'orientació est-oest de la línia llarga és la mateixa que al cap

de milers d'anys tindrien les esglésies cristianes, encara des cap on es pon el sol, allà on per a moltes cultures antigues hi ha el país dels morts. Aquesta línia ens assenyala el camí cap a l'eternitat i on acaba té la cassoleta més grossa, com si ens volgués indicar el punt d'arribada.

A la dreta d'aquest eix, hi ha marcat un angle, o una forma de T o creu corbada, atès que alineada a l'esquerra hi té una petita cadolla comunicada per un regueró gairebé imperceptible. El solc llarg fa 53 cm i 23 el curt. Podria ser el mateix símbol d'ocell present al pla de Forcs, però aquí molt més rudimentari i desgastat.

Hom creia que era un ocell sagrat o còsmic l'encarregat de portar les ànimes dels difunts des del món dels vius al dels morts. Els xamans o bruixots siberians, conservadors de molt antigues creences, diuen transformar-se en ocells per visitar el món dels morts i comunicar-s'hi. En les representacions més antigues de la deessa grega Demèter, era un ocell que volava al voltant de la terra i donava o

prenia la vida als humans. La fenícia Astarté, acompanyada de dos coloms, i ella mateixa dotada d'ales, indicava el camí als morts. A Egipte, Maat també era una divinitat femenina alada, com també ho és la imatge trobada a la cova santuari des Culleram, a Eivissa, de Tanit, deessa de la fertilitat, de la vida i de la mort. O la Dama de Baza (Granada), del segle IV aC.

A la gerra ibera de la Vila Joiosa, del s. I aC, coneguda com la *Gerra del llindar del més enllà*, s'il·lustren les set etapes per arribar al món dels morts, per on passen les ànimes, guiades per un colom. En la tradició cristiana, els àngels i el colom que representa l'Esperit Sant són hereus d'aquestes creences.

Però tota aquesta simbologia i deesses són modernes comparades amb l'ocell del pla de Forcs i de la Taula de les Bruixes, i aquests també són encara recents si els comparem amb l'antiguitat del vincle dels ocells amb el món funerari i diví, estès per tot el món i d'origen paleolític. Així ma-

teix, les deesses alades són hereves de les dones-ocell paleolítiques.

Hi ha encara un tercer element a la Taula de les Bruixes, potser el més dubtós dels tres, però no descartable, un marcat solc irregular a banda i banda de l'eix central, potser d'origen natural, que ens marca el perfil d'una papallona o d'una divinitat alada. En les antigues creences, així com la serp simbolitzava la immortalitat perquè s'entenia que quan mudava la pell rejuvenia tota ella i no moria mai, en el pas de crisàlide a papallona hi veien el cicle de la vida i la mort; aquesta era entesa com l'entrada a un estadi superior de l'existència, com la papallona que passa

En primer terme, la Roca de les Olles del pla de Forcs, seguida de les altres dues.

Insculpses de la Roca de les Olles.

de l'eruga que s'arrossega lentament a l'insecte volador de colors vius.

Els gravats o inscultures neolítiques sempre són realitzats sobre cobertes i lloses de sepulcres, menhirs, hàbitats i roques a l'aire lliure properes a aquests monuments. D'un estudi que es va fer a l'Alt Empordà sobre 391 llocs amb inscultures, 16 corresponen a sepulcres megalítics (4,09%), 2 a menhirs (0,51 %), 1 a hàbitats (0,26%) i els altres 372 a roques a l'aire lliure (95,14%). “D'aquestes roques, un 27,95% (104) són a les rodalies –en un radi de 100 m– d'algun sepulcre megalític, menhir o hàbitat neolític. Altres 165, un 44,35%, són en un radi de 500 m d'algun monument megalític/hàbitat. Només 103, un 27,7%, que-

den més allunyades d'algun monument megalític/hàbitat, encara que la distància mai no és superior als 2 km en línia recta. Si sumem els dos percentatges primers, tenim que un 72,3% de les roques es troben en zones immediates o properes (entre 100-500 m) d'algun monument megalític/hàbitat.”¹

És molt probable, per tant, que ben a prop del pla de Forcs i de la Taula de les Bruixes hi hagués algun enterrament. Les roques al voltant de l'indret podrien haver format part d'un dolmen, desaparegut per l'acció de picapedrers. No ho sabem amb seguretat, però sí que en alguna època els blocs de pedra de la Taula de les Bruixes van ser explotats, atès que encara hi resten clarament incisions que feien

els picapedrers per trencar la roca. Situada en un replà de la carena de la serra de l'Espinal, en absència d'arbres, s'hi podria veure el mar des de les Cadiretes, damunt de Tossa, fins a Montjuïc, i era un lloc excel·lent per contemplar les sortides i postes de sol.

Per als aborígens australians, els paratges amb roques gravades delimiten els espais sagrats i són punts de trobada dels avantpassats. La gent s'hi aplega per fer-los ofrenes, demanar-los favors i impregnar-se d'energies benèfiques. Tot fa pensar que la Taula de les Bruixes i la Roca de les Olles foren altars neolítics, els temples més antics d'aquells verals, on es devien congrega en dates assenyalades la gent de la contrada.

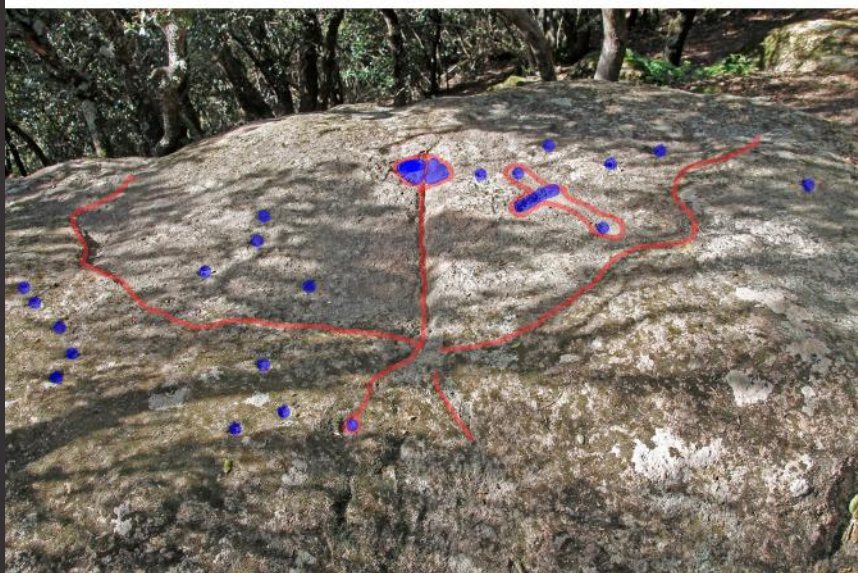
Roques i sureres
del pla de Forcs.

Incisions de
picapedrer prop
de la Taula de les
Bruixes.

Els possibles
ocells de la Tau-
la de les Bruixes
i de la Pedra de
les Olles.

Bibliografia consultada:

Bassols i Fernández, Imma i altres.
*Dòlmens i menhirs entre la Tordera
i el Besòs. El grup megalític del
Maresme i el Baix Vallès.* Barcelona:
SERP, 2019.

¹ Tarrús i Galter, Josep i altres.
*Reflexions sobre els gravats
rupestres prehistòrics de Catalunya:
el cas de l'Alt Empordà.* Cypsela,
1998.

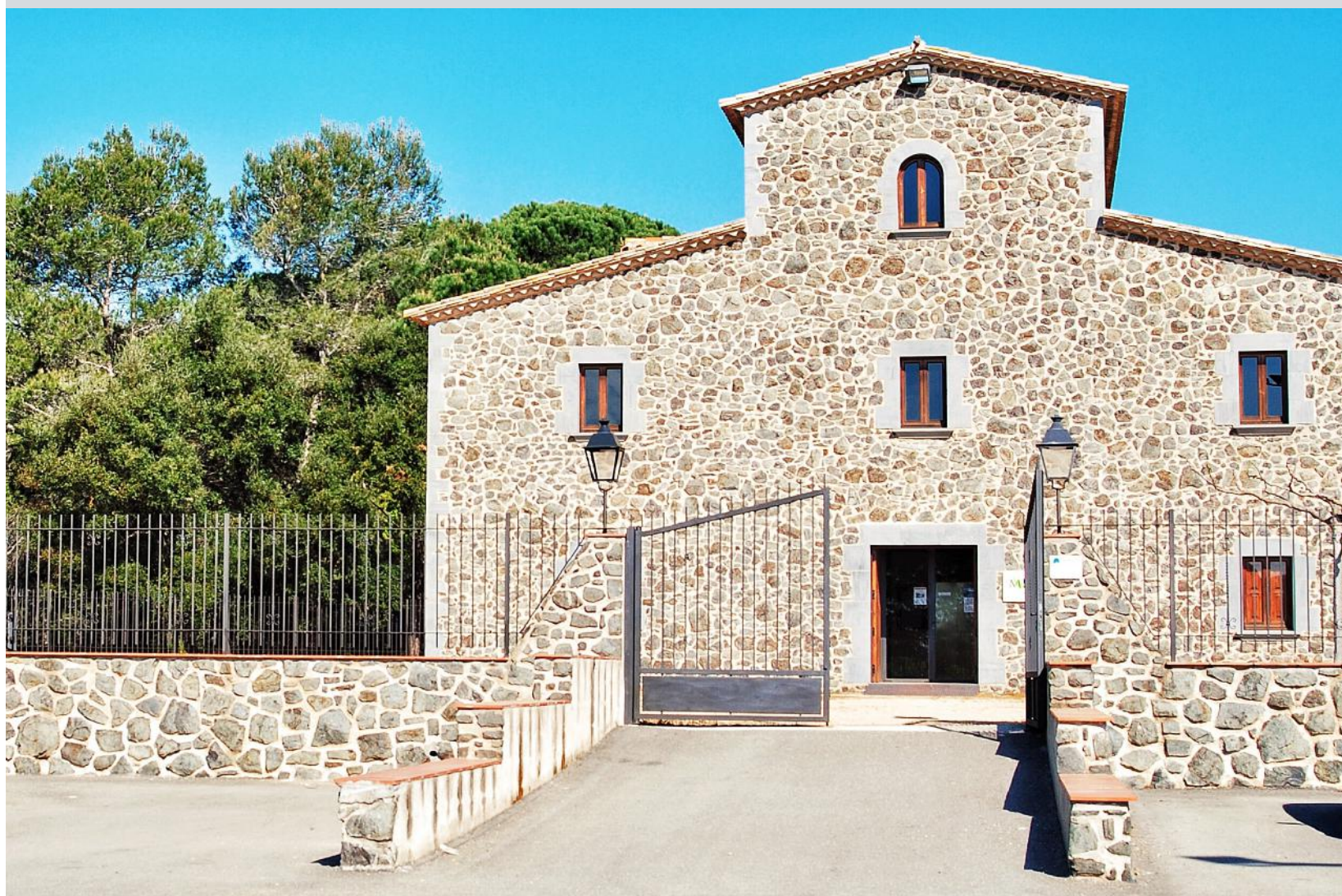
Inscultures de
la Taula de les
Bruixes.

VIATJA EN EL TEMPS! MUSEU DE LA PAGESIA DE FOGARS DE LA SELVA

Mireia Moriche
directora del Museu

El Museu de la Pagesia de Fogars de la Selva situa els seus inicis l'any 2009, quan va obrir portes als primers visitants. L'objectiu principal era donar a conèixer la vida rural local, molt vinculada a la pagesia i al bosc, de fa uns segles. Des de llavors, el museu ha fet molts passos endavant i és per això que avui estem contents de poder-vos explicar els avenços que ha tingut.

Durant aquest temps, s'ha treballat molt per oferir una experiència dinàmica i entretinguda al visitant encuriosit. En aquest sentit, s'ha dissenyat una visita guiada per a grups organitzats i també un recorregut numerat per l'interior del museu per al visitant particular. D'aquesta manera pot interpretar-se millor tot allò que es va veient. La visita està disponible en català, castellà, anglès i francès, fet que ens ha permès obrir-nos a mercats estrangers que, ahora, dinamitzen l'economia local del nostre poble i de pobles veïns.

El llenguatge que utilitzen els infants és molt diferent del dels adults. Per això s'ha elaborat un conjunt d'activitats per a les escoles, adients per a cada nivell educatiu, que permeten conèixer el museu a través del joc i, així, aprendre tot divertint-se. Trobareu activitats relacionades amb la pagesia i amb el bandolerisme, però totes elles vinculades als masos i a l'entorn rural.

Any rere any, la col·lecció d'objectes exposats ha anat creixent i han estat diversos els particulars que han anat

cedint peces a l'equipament. Les trobareu exposades a les diferents estances de la masia i també al porxo envidriat, on hi ha la col·lecció d'eines. S'ha fet un gran esforç per documentar tots els objectes que formen part de la col·lecció i, ara per ara, ja disposem d'un inventari molt complet i en constant evolució. Alhora, cal tenir cura de la conservació i la restauració d'aquests objectes, de manera que s'han anat aplicant els tractaments oportuns per a cada tipus de material de forma periòdica.

Des del Museu de la Pagesia també es pretén posar en valor el patrimoni històric i arquitectònic de Fogars de la Selva, així com també dels oficis tradicionals vinculats amb el bosc, com és el cas dels apicultors. Per aquest motiu el museu ha elaborat dues activitats culturals més per a grups, que són la visita guiada a l'Església de Sant Cebrià i un tastet de mels dirigit. Ambdues activitats es gestionen directament des del museu i es poden realitzar durant tot l'any sota reserva prèvia.

El Museu de la Pagesia també té molt d'interès a participar del dia a dia del municipi. És per això que, periòdicament, s'organitzen activitats lúdiques obertes a tota mena de públic. La Castanyada, la Festa Major Infantil i la Festa de la Marató de TV3 en són alguns exemples. Alhora, el museu vol transmetre uns valors de cura i respecte cap a la natura i l'entorn, per això també s'hi realitzen activitats de sensibilització ambiental com ara el Dia Mundial de les Aus o el Taller de Plantes Remeieres.

Per al caminant interessat a conèixer l'entorn del nostre poble, cal saber que des del museu surt el SL-C 106, un itinerari circular de 9,3km de longitud, que transcorre entre el volcà de Sant Corneli i un turó amb el mateix nom i s'endinsa cap a la serra de Godall, immersa dins el Parc del Montnegre i el Corredor. Més endavant, el recorregut desemboca a zones més planeres de camps de conreu i plantacions de pollancre i finalitza altre cop al museu. També molt pròxim al museu, transcorre l'itinerari de la Tourdera, que ressegueix el curs fluvial d'aquest riu des del naixement fins a la desembocadura. Un dels punts d'interès al seu pas per Fogars de la Selva és, precisament, el Museu de la Pagesia.

MASIA: PLANTA BAIXA	Cuina	Pastera, escó, bugader
	Estable	Bomba de purins, bastets, collars
MASIA: 1r PIS	Habitació del propietari	Llit d'Olot, armari català, consola
	Habitació del mosso o la donzella	Bressol, rentamans, calaixera
	Menjador	Secreter, cornucòpia, caixa de núvia
	Saló	Tresillo isabelí, canterano, quinqué
	Sala d'estudi	Vitrines, balancins, màquina de cosir
MASIA: 2n PIS	Golfes	Engrunadora de blat de moro, armari carner
PORXO	Llaurar	Arada romana, bravant, rascle
	Segar i batre	Ventadora, pala de ventar, batoia
	El vi i l'oli	Prensa, portadores, mesures
	El bosc	Xerracs, destrall de pelar suro, carro
	Oficis tradicionals	Brescador, eines per la matança del porc, aixà
EXTERIOR	Trull	
	Sínia	
	Molí de farina	
	Molí de vent	

Disposem de diversos canals d'informació, entre els quals una web pròpia (museupagesiafogars.wordpress.com) i presència a xarxes socials com Facebook (@museupagesiafogars). Properament posarem en marxa un butlletí trimestral que podreu rebre al vostre correu electrònic per estar a l'última de totes les novetats. Només caldrà que entreu a la web del museu i us apunteu al butlletí.

Malauradament, la covid-19 ha sacsejat les nostres vides i també ha marcat un punt i a part en l'activitat del Museu de la Pagesia. Esperem que tot plegat millori els propers mesos i ens puguem retrobar ben aviat.

Salut i cultura!

ASSOCIACIÓ DE PROPIETARIS FORESTALS
DEL MONTNEGRE I EL CORREDOR

FES-TE SOCI / SUBSCRIPTOR
www.montnegrecorredor.org

Objectius

Impulsar millores sobre els territoris del Montnegre-Corredor, atendre els valors culturals i socials, i estudiar els aspectes jurídics, financers i biològics.

Per què ens hem associat

1. **Per unificar la veu de les persones propietàries.** Representació davant les administracions locals, autonòmiques o centrals.
2. **Per fomentar la gestió forestal sostenible.** Planificació forestal i tècniques de gestió més eficients i sostenibles dels boscos del Montnegre i del Corredor.
3. **Per contribuir a la revitalització de les finques.** Propugnació de l'aprofitament integral de les finques i aposta per la dinamització dels seus habitants i del sector primari com una garantia de la sostenibilitat i la qualitat de l'entorn.
4. **Per emprendre actuacions conjuntes.** Constitució de mecanismes d'ajuda i col·laboració mútues entre les finques de les persones associades.
5. **Per difondre el coneixement del Montnegre i del Corredor.** Realització d'estudis, organització de trobades i debats i edició de tota mena de publicacions i material audiovisual.

Què s'ofereix

1. Assessorament i mitjans tècnics
2. Planificació i execució de treballs forestals
3. Comercialització de productes forestals
4. Publicació de la revista Aulet
5. Representació dels interessos dels socis
6. Transferència d'informació del sector forestal: jornades, conferències, projectes

Inscriu-te a l'Associació

Per a inscriure-us a l'Associació, ho podeu fer:

-A través de la web: <http://montnegrecorredor.org/contacte/inscriu-te-a-lassociacio/>

Subscriu-te a la revista Aulet

Per a únicament subscriure-us a la revista Aulet, ho podeu fer:

-A través de la web:

<http://montnegrecorredor.org/revista-laulet/subscriures-a-laulet/>

Per visites:
Rectoria Vella
Passeig de la Rectoria Vella, s/n
08470 Sant Celoni

Per correu postal:
Apartat de correus 127
08470 Sant Celoni

info@montnegrecorredor.org